

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 07

Soner Sert: Hikâyelerimizi, unutmamak için anlatırız

Aziz Nesin'in son imza günü...

Orhan Kemal Roman Armağanı Seray Şahiner'e verildi

Burjuva Engels!

**Pınar Selek'ten
yeni roman:
'Beni kendi ülkemde
yabancı ettiniz'**

4

**'Beni kendi ülkemde yabancı
ettiniz'** Adalet Çavdar

6

Aziz Nesin'in son imza günü...

Adem Erkoçak

14

Nazilerin sıradan kötülüğü!

Thomas White

20

**Orhan Kemal Roman Armağanı Seray
Şahiner'e verildi**

25

Burjuva Engels!

Selçuk Gürsoy

30

Karanlığın rengi: 'Zifır'

Emek Erez

36

İşçilerin tekerrür eden hikâyesi!

Soner Sert

10

**'Hikâyelerimizi unutmamak için
anlatırız'** Erhan Bayat

17

Dünyaya aşık zihin

Ahmet Kerem Yılmaz

21

**Elele Özgürlüğe: TKP'nin mührünü
kazımak...**Sercan Çınar

29

Frank'ın günlüğünde iki yeni sayfa

33

Bu kitap sessiz!

Hatice Kapusuz

38

**Eyüp Tosun: Kör Islık'ta bariz aforizma
yok!** Tuğçe Özbiçer

Yayın Sahibi

AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına
Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

**İcra Kurulu Başkanı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Kapak Tasarım

Ersan Uğur Gör

Katkıda Bulunanlar

Adalet Çavdar, Adem Erkoçak , Tuğçe
Özbiçer, Soner Sert, Emek Erez, Erhan
Bayar, Ahmet Kerem Yılmaz, Sercan
Çınar, Selçuk Gürsoy, Hatice Kapusuz,
Sengül Kılınç

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212)
3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Uzun yıllardır yurt dışında yaşayan sosyolog, araştırmacı ve yazar Pınar Selek bu kez yeni romanı Cümbüşçü Karıncalar ile okur karşısına çıktı. Adalet Çavdar, Cümbüşçü Karıncalar'ın hayatta kalma çabaları veren karakterlerini kaleme aldı.

Son zamanlarda kısa filmleriyle, kendi kuşağında ve yurtdışında dikkat çeken ödüllü yönetmen Soner Sert, ilk öykü kitabı Duvar ile rotasını edebiyata çevirdi. Erhan Bayat, Soner Sert ile toplumcu edebiyat ve ezen-ezilen ilişkisi üzerine konuştu.

Ahmet Kerem Yılmaz, dünyaca tanınmış düşünür Hannah Arendt'in kaleme aldığı Zihnin Yaşamı'nda Arendt'in dünyaya bakışını ve düşünce biçimini inceledi.

Emek Erez, çevirmen-yazar Işık Ergüden'in son kitabı Zifır Olsun! üzerinden yakın tarihi mercek altına aldı.

Bir kitabın nasıl sesi olunur? Hatice Kapusuz, son zamanlarda çeşitli yayınevlerinin girişimiyle okur üzerinde etkisini arttıran 'sessiz' çocuk kitaplarına yakından baktı.

Tuğçe Özbiçer, ilk öykü kitabı Kör Işık'la tüm dikkatleri üzerine çeken Eyüp Tosun ile ilk kitap mefhumunu ve 2000'li yılların öykücülüğünü konuştu.

Türkiye tarihinin en önemli yazarlarından Aziz Nesin 6 Temmuz 1995 yılında Alaçatı'da hayatını kaybetti. Adem Erkoçak, Aziz Nesin'in son imza gününü yaptığı Alaçatı Kitabevi'nin sahibi Ömer Önal'la Nesin'in son günlerini konuştu.

Seray Şahiner, Can Yayınları'ndan çıkan Kul adlı eseriyle 47. Orhan Kemal Roman Armağanı'nın sahibi oldu.

Sercan Çınar, Selçuk Gürsoy, Soner Sert ve Sengül Kılınç bu sayımızda katkıda bulunan diğer isimler oldu.

Marifet iltifata tabidir...

İyi okumalar!

Anıl Mert Özsoy

Pınar Selek'ten yeni roman: 'Beni kendi ülkemde yabancı ettiniz'

Pınar Selek'in son romanı Cümbüşçü Karıncalar İletişim Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Selek, unuttuğumuz bir şeyi hatırlatıyor; küçük değişimler, mahalleler, küçük kentler, herkesin savunduğu şeyin peşinden gittiği küçük farklı gruplar ama tek bir arzu; bütün canlılar için özgür ve eşit bir dünya hayali sunuyor.

Adalet Çavdar

Varoluşa dair umutlu bir neden ve bir inanç bulmak sanırım uzun zamandır pek çoğumuz için oldukça zor. Ara ara bulduğumuz bazı nedenlere sıkıca sarılır olsak dâhi sonrası nedense hep bir hayal kırıklığı. Oysa başka bir hayatın mümkün olduğuna bundan on beş yıl önce daha çok inanıyorduk sanki. 2000’li yıllar nedense eskisinden çok daha fazla tuzaklarla dolu oldu. Çok uzun zamandır bir nevi köleşip robotlaştığımızı düşünüyorum. Nedenler ve niçinler birbirine karışmış durumda. Pınar Selek’in yeni romanı *Cümbüşçü Karıncalar* okuruna adeta bir öneri sunuyor. Az çalışıp, az kazanıp, çok daha az harcıyıp kalan zamanımızı kendimiz ve bizim gibiler için harcıyarak, yaşam için gerçekten zaman bırakarak yaşanabilir mi? Dayanışma duygusu ya da hep beraber delirebilme lüksü bir küçük topluluğu kendince bir topluma çevirebilir mi?

SELEK’İN HAYATTA KALMA ÇABASI VEREN KARAKTERLERİ

Üstüne uzun uzun çok fazla yazılabilir bir roman *Cümbüşçü Karıncalar*. İnsanın içine dökülen pek çok cümlelerin yanı sıra şu ara hepimizin düştüğü noktaya bir cümle bırakıyor Selek: “Beni kendi ülkemde yabancı ettiniz...” diyor. Selek’in romanın içerisinde yerinden edilen pek çok insanın hayatta kalma mücadelesi var. *Cümbüşçü Karıncalar* okura aslında kimsenin bulunduğu yere ait olmadığını anlatmaya çaba sarfediyor.

Katy’nin günlüğü ile başlıyor roman. Nice’te büyümüş, liseyi bitirince Paris’te yaşamaya karar vermiş gazeteci bir kadın Katy, babası ile arasında keskin ayrılıklar olsa da onu ziyaret etmekten vazgeçmediği için Paris-Nice arasını Mavi Tren’le sık sık kat ediyor. Yolculuklarından birince Mavi ile yani Azucena ile karşılaşır. Azucena pek çok tanıma sığmayan bir kadın. Varlığı ile hayatta kendi çevresi için oldukça büyük bir yer kaplıyor. “*Cümbüşçü Karıncalar*” Azucena’nın etrafında dolanıp duruyor.

Ana kahraman Azucena gibi görünse de aslında herkesin kahraman olduğu bir roman *Cümbüşçü Karıncalar*. Yollarda, dehlizlerde, kuytularda, dağ başlarında, tepelerde ve deniz kıyısında fark ettirmeden yaşayan ama yaşarken de etrafında-

ki pek çok şeyi usul usul değiştirmeyi düşünen, değiştirebilen bir kalabalığın hikâyesi. Aslına bakarsanız bizim dilimizden sıklıkla düşürmeyecek ama her daim yanlış kullandığımız “dayanışma” kelimesinin gerçek manasıyla romana dönüşmüş hali.

Bir masal tadında hikayeler anlatıyor Selek. Kendince yarattığı kahramanlarıyla köpekleri, geleneksel tohumları, işçileri, yoksulları koruyor ve savunuyor. Aşkın türlü türlü süne yer veriyor masallarının içerisinde. Bedensizliği ve cinsiyetsizliği öngörüyor. Yaşamak için insan olmaya dair ipuçları veriyor. Okurunun romana kendisini tamamen adanmasını istiyor Pınar Selek. Sakince bir karmaşanın içerisine davet ediyor. Kadınlar, erkekler, sokaklar ve aşklar birbirine usulca sarılıyor. Bu sarmal işte o karmaşanın davetiyesi mahiyetinde.

Kendilerine “Paranoyaklar” diyen bir küçük ve gizli grup Nice’den Marsilya’ya kadar pek çok yerde kendileri gibi insanları örgütlemeyi başarıyor. Elbette büyük bir devrimin kapısını aralamıyor bütün bu olanlar ama yine de bizim unuttuğumuz bir şeyi hatırlatıyor; küçük değişimler, mahalleler, küçük kentler, herkesin savunduğu şeyin peşinden gittiği küçük farklı gruplar ama tek bir arzu; bütün canlılar için özgür ve eşit bir dünya hayali sunuyor.

Cümbüşçü Karıncalar, Pınar Selek, 172 syf., İletişim Yayınları, 2018.

Aziz Nesin'in son imza günü...

Ömer Önal'ın sahibi olduğu Alaçatı Kitabevi, Alaçatı'daki tek kitapçı, turistlere yönelik olmayan ender mekânlardan. Önal, Alaçatı'ya ismini veren bir ailenin mensubu. Dindar ama meraklı bir çocuk olarak yetişen, 25 yıl terzi-lik yapan Ömer Bey, açmış olduğu kitapçı dükkânından sonra birçok önemli ismi de, henüz bu kadar bilinmezken, Alaçatı'ya getirmeyi başarmış...

Adem Erkoçak aerkocak@gazeteduvar.com.tr

Alaçatı, artık turistik bir belde. Turizm patlamasından önce ise tarımla geçinmeye çalışan kendi halinde bir kasaba. Tütünü, tuzu ve sakız ağacı meşhur olan bu yeri şöhrete kavuşturansa rüzgar olmuş. Alaçatı'daki rüzgarın sörfeye uygunluğu keşfedilince kasaba da dış dünyayla bağlantı kurmuş.

Ancak Alaçatı popülerleşme yolundaki en büyük adımı, 1995 yılında Aziz Nesin'in burada yaptığı imza günüyle atıyor. Fakat maalesef Aziz Nesin,

imza gününü yaptığı akşam geçirdiği kalp krizi nedeniyle burada hayatını kaybediyor. Nesin'i kasabaya getiren isim, Alaçatı'daki tek kitapçı olan Ömer Önal.

Ömer Bey, "O akşam ortalığı düzenledikten sonra saat akşam 11'i 20 geçe iki tane jandarma geldi. Dediler 'Ömer Bey siz misiniz?' 'Evet.' 'Misafiriniz Aziz Nesin vefat etti. Savcı bey sizi ifadeye bekliyor.' Aziz Nesin Alaçatı'nın en güzel mahallesinde ruhunu teslim etti," diye anlatıyor o akşamı.

Ömer Önal

Aziz Nesin'i davet etmeye nasıl karar verdiğini öğrenmek için biraz geriye, Ömer Bey'in henüz bir kitapçı olmadığı günlere, belki de daha eskilere gitmek gerek. Çünkü ancak o zaman bu hikâye başlı aşına bir anlatıya dönüşecek. Sanki bir Sabahattin Ali öyküsündeymişçesine, Ege'nin bu güzel köşesinde, Ali'nin yarattığı kahramanların hayatlarına benzer bir yaşanmışlık var:

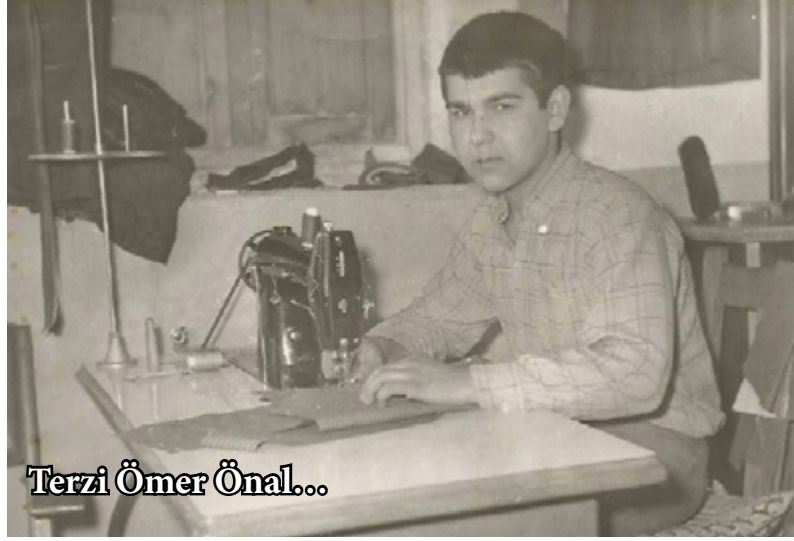
“Alaçatı'nın ismi benim ailemden geliyor. 1570'lerde 'Alacaat' aşireti olarak yaklaşık 40 hanelik bir grup buraya yerleşiyor. Alaçatı ismi aşiretin isminden geliyor yani. Bir başka hikâye de şöyle: Yine benzer tarihlerde Rumlar da buraya yerleşiyor. Germiyan, Ildır, Nohutalan'dan gelen yağmur suları buradaki Azmak Deresi'nden denize akıyor. Agrilia Körfezi'nde gelgitlerle deniz çekildiğinde dünyanın en güzel tuzunu imal ediyorlar. Rumca Alati (αλάτι) kelimesi de “tuz” demek. Onlar da bu bölgeye “Alasata” diyorlar.

Burada dünyanın en güzel anasonu yetişir. Çeşme anasonu diye Meydan Larousse'de de geçer. Yine sadece Sakız Adası'nda ve burada yetişen sakız ağacı var. zamanında bizim Alacaat aşireti ve Rumlar birlikte sakız üretimi yapıyorlar ve bunu başka yerlere göndermek üzere dönemin en büyük roro iskelesi kuruluyor Agrilia Körfezi'nde. O tarihlerde Alaçatı'nın nüfusu 13 bin civarında. 1989 yılına kadar ise 6 bin nüfusu vardı. Sonradan patladı Alaçatı.

Alacaat aşireti annemin tarafı. Babamlar ise Germiyanogulları. Babam, ben annemin karnında 5 aylıkken öldürülüyor. Germiyan köyünün ağası

gibiymiş. Çok sayıda hayvanı varmış. O yüzden deniz kıyısında değil de ovalarda araziler almış. Alkolle de arası iyiymiş. Köy odalarının önünde akşamlar masalar kurulmuş, tabancalar ateşlenirmiş. Tam bir ağa hayatı yani. Halkla ilişkileri de çok kuvvetliymiş. Bunlardan dolayı göze batınca aynı köydeki üç ağa birleşip babamı bir pusuda öldürmüşler.

Annem yalnız kalınca dayılarım onu tekrar Alaçatı'ya getirmişler. Annem sürüyü filan satıp burada bir ev almış. Ben de buradaki bu evde 1952 yılında doğmuşum. Doğduğumda abim de hapsedti. Hukuki bir boşluk nedeniyle babamı vuran adama 4 yıl, abime ise onu tehditten ya da canına kast etmekten 8 yıl ceza vermişler. Tam olarak na-

Terzi Ömer Önal..

sıl oldu bilmiyorum tabii.

10 yaşımıdayken sünnet olacaktım. Sünnetlik elbisemi diktirmek için beni bir terziye götürdüler. Terzi dükkânına girince o kumaş kokusu, pantolonlara konulan telalar beni aşık etti. Ondan sonra geldim ve anneme dedim ki 'ben okumayacağım, terzi olmak istiyorum.' Annem tabii istemedi, kardeşlerin çoban oldu, çiftçi oldu, sen akıllısın oku dedi ama dinlemedim. Bir buçuk ay sonra okulu bıraktım ve terzi oldum.

Terzilik yaparken, 14 yaşımıdayım, abim bir gün kafayı çekiyor ve Germiyan köyünde gidip babamı vuran adamı öldürüyor. İntikamını alıyor yani. Bu kez 24 yıl hapis cezası veriyorlar. Ama 1974'te verilen af kararıyla 8 yıl yatıp çıkıyor. Toplam 16 yılı hapiste geçiyor. O yıllarda biraz zor günler geçirdik anlayacağın...

Babam biraz hovarda bir adammış. Hem bu yüzden hem de yaşadıklarımızdan dolayı annem beni dindar yetiştirdi. 8 yaşımda oruç tutmaya başla-

1980'lerde Alaçatı..

dım. Daha çocuk yaşta kadınlara Kuran okuyorum, mevlit okuyorum, bal tefsirleri okuyorum. Sesim de çok güzel, herkes 'Ömer'e okutalım mevliti', 'selâyı Ömer versin' diyor.

Çocukluğumda namaz kılmak için gittiğimde selam verirken duvarlara bakardım. Buradaki cami kiliseden bozmadır. Orada burunları kırılmış güzelim heykeller, üzeri boyayla kapatılmış resimler vardı. Hep merak ederdim 'bunların arkasında ne var, niye böyleler' diye. İstavroz var galiba, diye düşünür, o zaman ben de kızardım. Yıllar sonra o duvarların orijinal haline gelmesi için uğraştım ve bunda başarılı oldum.

Alaçatı'nın kendine has mimari dokusu çocukluğumdan beri ilgimi çekerdi. Bu merak ileride kültür ve sanata olan yönelmemin tohumu oldu.

Askerliği yaptıktan sonra 1974'te ustamız Çeşme'ye gidince bir arkadaşımın ilk terzi dükkânını açtık. Alaçatı'da yetişen ilk terzilerdendik.

O zaman Alaçatı çok bakir bir yer. Ama o dönem Demokrat Partililer bastırmış ve buraya bir devlet hastanesi yapılmış. Çeşme'de bile hastane yok, sadece Alaçatı'da. Ama 70'lerin sonuna doğru ilgisizlik nedeniyle bu hastanedeki röntgen cihazları ve oksijen makinelerini devlet görevlileri almak istedi. Ve ilk eylemimi orada yaptım. "Almayın bunları, koskoca Çeşme yarımadasında hastane yok, insanlar İzmir'e gitmesinler bir röntgen için," dedim ama dinlemediler. Cihazları İzmir'e, beni de karakola götürdüler!

Dindar birisiydim, müezzinlik ve imamlık da yaptım ama Atatürk'ü de çok seviyorum. Bir gün cuma namazındayız, hutbede hoca kaçan Vahdettin'i methediyor. Ben de kalktım 'Yahu Atatürk dururken sen neden memleketi satıp kaçan Vahdettin'i anlatıyorsun' dedim. Arkadan birkaç kişi bana horladı, az kalsın orada beni linç edeceklerdi yani. Baktım pabuç pahalı, sesimi kıstım. Atatürk'e alenen hakaret eden imamlarla mücadele ettim. Fakat arkamdan, benim elimden çıkmış gibi bir dilekçe hazırlanarak o imamı şikâyet etmişim gibi gösterildi. Bir süre savcılık soruşturmasında bunun için uğraştım.

Burada imamların kaçtığı, ezanların okunmadığı

bir dönem oldu. Çıktım minareye ezan okudum. Dönemin müftüsü beni imam olarak atamak istedi. Üç ay bu görevi yaptım. Ama adım 'komünist imam'a çıkmış. Arkamda namaz kılmayan insanlar var. Ben de bıraktım. Zaten terzilik yapıyorum. Dükkânın oradan gelip geçerken gördüğüm ve sonra âşık olup evlendiğim eşimin evi caminin karşısındaydı. Minareye çıkışımın bir nedeni de onu görmektir. İşaret ederek buluşma saati ayarlardık. Onu göremeyince elim ayağım boşalırdı. Babası tam bir Demokrat Partili, ben de CHP'li olduğum için evlenmemize epey bir süre direndi. Ama sonunda evlendik.

1984 yılında SHP belde başkanı oldum. SHP'nin ilk belde binasını burada açtık. Erdal İnönü'yü tam 7 kez buraya getirdim. Meşhur sosyal demokrasi rüzgarı esen 1989 seçimlerinde Alaçatı'yı da kazandık. Ecevit'in özel kalemligini yapmış Remzi Özen başkan, ben de başkan vekili oldum.

Seçimlerden 5 ay sonra Remzi Özen'in burada olmadığı bir zamanda onun adına komisyon toplantısına girdim. 15 Eylül Alaçatı'nın kurtuluşunu nasıl yaparız diye konuşuyoruz. Toplantı bitti. Ortaokul müdürünün yanına gittim. O zaman lise yok burada. Benim çocuklar da okula gidiyor. 'Yahu hocam,' dedim, 'ne olacak bu kitap sıkıntısı yine? Ben buraya bir kitapçı açmayı düşünüyorum.' Dedi ki, 'çok iyi olur, çok da güzel yaparsın bu işi.' Beni iyice gaza getirdi mi!

Sonra eşime gittim, iğneyle yüksüğü aldım ve 'Terziliği bırakıyorum, en yakın zamanda bir kitapçı dükkânı açıyorum' dedim. Çok sevdiğim ve 25 yıllık mesleğim olan terziliği bırakıyorum. Eşim şaşırды, 'Sen galiba delirdin Ömer' dedi. 'Delirmedim, rol değiştiriyorum' dedim ve hemen hazırlıklara başladım. 2 günde marangoz komşum bütün rafları yaptı ve okullar açıldığında kırtasiye, kitapçı karışımı dükkân açılmıştı. Dükkânımın kurdelesini de Erdal İnönü kesti.

Ama ben o zamanlar kitap okuyan birisi değildim. Bir gün dükkâna 3 tane hanımefendi geldi. Birisi çocuğuna bir kitap alacakken yanındaki 'aman sakın o kitabı alma, çocuk için sakıncalı' dedi.

Onlar gittikten sonra kitabı aldım ve okudum: Bir Selin Vardı ismindeydi. Baktım kanser hastası bir kızın hikâyesi. Gözlerim doldu okurken ve dedim ki kendime 'Eğer kitapçılık yapacaksam, benim kitap okumam lazım.' Ondan sonra getirdiğim her çocuk kitabını okuduktan sonra tavsiye etmeye başladım. Yanlış şeylerle karşılaşmasın çocuklar. Mesela bir kitapta 'Pinokyo suyu içti ve Allah'a şükretti' yazıyor. Pinokyo Allah'ı nereden bilecek! Çeviriye bakar mısınız? Ondan sonra aldığım yayınevi ve çevirmenlere de dikkat etmeye başladım.

Sonra çocuklarla yazarları buluşturmak istedim ve ilk olarak Mevlüt Kaplan'ı buraya davet ettim. Çok güzel bir karşılık bulunca devam ettim ve ardından Gülten Dayıoğlu'nu davet ettim. Gülten Hanım'ın geldiği yıl Madımak'ta yazarları ve aydınları yaktılar ve ertesi sene de Konya kabul etmedi Aziz Nesin'i. Ben de İzmir Kitaplığı diye kitap aldığım bir yere gidip arkadaşşıma 'Yahu Yaşar, Aziz Nesin'i Konya'ya almadılar, buraya getirelim mi?' dedim. Yaşar hemen vakfı aradı, vakıftan isteğimizi Aziz Nesin'e ileteceklerini söylediler. Aziz Nesin bunu öğrenince arkadaşşım Yaşar'la konuşmuş ve 'Bana o kitapçının telefonunu ver,' demiş.

Bir gün böyle oturuyorum, telefonum da bu telefon, çaldı ve karşıdaki ses 'Merhaba Ömer Bey, ben Aziz Nesin,' dedi. Telefon 'lak' diye elimden düştü. 'Hocam sizi burada ağırlamak ve bir imza günü düzenlemek istiyoruz,' dedim ve 5 Haziran'da karar kıldık. 10-15 gün sonra bir telefon daha geldi kendisinden 'Ömer Bey,' dedi 'o tarihte Almanya'da olacağım, tarihi erteleyelim.' Ben afişleri hazırlayıp asmışım bile çoktan: Aziz Nesin okurlarıyla buluşuyor, 5 Haziran 1995. Yeni tarihi 5 Temmuz olarak belirledik. 'Bu kez 2 gün kalırım,' dedi Aziz Nesin ve 'bana deniz kıyısı bir yer ayarla ama mütevazı, pahalı olmasın.'

Aziz Nesin geldi ve tam 350 imza yaptı Alaçatı'da.

Tabii o geldiği için Sadun Aren, Ahmet Piriştina gibi isimler de buraya geldi. O gün ana baba günü ortalık zaten. Onlarla Aziz Nesin'in dostluğu eski. Ben Aziz Bey'le bir yemek programı yapmışım ama Ahmet Piriştina'nın eşi Mine Hanım çok ısrar edince onların arkadaşılığının arasına girmek istemedim. Beni de davet ettiler gerçi ama dedim 'Buraları toparlamam lazım, sonra size eşlik ederim.'

O akşam ortalığı düzenledikten sonra saat akşam 11'i 20 geçe iki tane jandarma geldi. Dediler 'Ömer Bey siz misiniz?' 'Evet.' 'Misafiriniz Aziz Nesin vefat etti. Savcı bey sizi ifadeye bekliyor.' Aziz Nesin Alaçatı'nın en güzel mahallesinde ruhunu teslim etti.

Her sene 5 Temmuz'da Aziz Nesin'i burada anıyoruz. Ali Nesin, 2 kez geldi. Ahmet Piriştina, Demirtaş Ceyhun gibi isimler de geldi."

Ömer Bey, artık her gün kitap okuyor. Evini pansiyon yapması yönündeki teklifleri de geri çeviriyor: "Şu dükkânı kapatsam bir ay sonra ölürüm. Kitapsız yaşayamam artık. Lüks filan umurumda olmaz. Akşamları kitabımı okurum, yanına şarabımı da koyarım. Eski dindarlığım kalmadı artık."

Ömer Bey kitapları öylesine seviyor ki, onları yaşamak istiyor. Mesela "Zorba'yı okuduktan sonra Girit'i görmem, yaşamam gerekiyordu. Gittim, gördüm," demesi gibi. Kitap yelpazesi ise küçük bir kasaba kitapçısına göre hayli geniş. Ancak buraya gezmeye gelenlerin pek kitap aldığı yokmuş.

Ömer Önal'ın anlatacak öyle çok şeyi var ki, buradakiler ondan dinlediklerimin yarısı bile değil. Tavsiyem; Alaçatı'ya yolunuz düştüğünde Alaçatı Kitabevi'ne mutlaka uğrayın. Ömer Bey'in bir limonlu suyunu için ve merak ettiğiniz ne varsa sormaya başlayın...

Soner Sert: Hikâyelerimizi unutmamak için anlatırız

Soner Sert'le ilk öykü kitabı Duvar üzerine konuştuk. Sert, "Hatırlamak, unutmamak ve yüzleşmek için yapabileceğimiz tek şey birbirimize hikâyelerimizi anlatmak" dedi.

Erhan Bayat bayaterhan@gmail.com

Soner Sert'in ilk öykü kitabı Duvar, İthaki Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Çektiği kısa filmlerle birçok festivalden ödüllere dönen Sert ile, edebiyat- hayat ilişkisini, toplumsal gerçekçi edebiyat anlayışını ve yeni çalışmalarını konuştuk. Odağında 'insan' olan ve ezen-ezilen çelişkisini birçok açıdan işleyen yazar Sert, "Toplumsal gerçekçiliği reddetmemekle birlikte, anlatmaya çalıştığım hikâyelerin tamamen bu form ile tanımlanmasını kabul etmiyorum. Zira gerek sinemada, gerek edebiyatta bir öykü anlatma biçimi olarak benimsediğim tavır, hikâyeyi, her ne kadar bazı hikâyelerde mekân ve zaman kullansam da, atmosfer olarak distopik bir yapıya büründürerek, gotik politik dediğimiz bir form ile anlatmaktadır. En azından bunu denemeye çalışıyorum. En basit yoldan gittiğimizde, ister sürreal, ister sosyalist gerçekçi olsun, sanatın yeni bir gerçeklik yaratarak ortaya çıktığını söylemek mümkün. Ki modern Avrupa düşünürleri bunun adının estetik olduğunu söylüyor. Bütün sanat türlerinin ki ortadaki şey eğer sanat eseriye, estetikten ya da gerçeklikten bağımsız olmadığını düşünüyorum" dedi.

Duvar'ın yazım hikâyesini sizden dinlemek isteriz.

Kendiyle, toplumla, rejimle ve devletle anlaşamayan, kendini ya da ismini saydığım diğer kavramları yok etmeye veya yenmeye çalışan her obje, benim için anlatılmaya değer bir hikâye taşır. Kanunî'nin Viyana kapılarına dayanması ilgimi çekmez örneğin. Bana kalırsa anlatılmaya değer olan, o şaşaalı dönemde, altının veya ganimetin cem-i cümlesinin sağa sola saçıldığı o bolluk günlerinde patlak veren, Celali İsyanları'dır. "Duvar", uzun zamandır üzerine düşündüğüm, içinde veyahut tanık olduğum nesnel gerçekliğin ya da daha halk diliyle söylersek, zilli kurtların hikâyelerini anlatmayı amaçladığım öykülerden oluşuyor.

Tolstoy'un "Ümit uyanık insanın rüyasıdır" cümlesiyle açılıyor Duvar. Sizin için edebiyat umut mudur?

İnsanların, birbirlerine hikâyelerini anlattığı yaşamsal ya da sanatsal herhangi bir form, benim için umut kaynağıdır. Aynılar, denk olanlar, benzeyenler, ezilenler ve ötekiler; birbirleriyle hikâyesini paylaşır. Kimse, düşman bellediğine sırrını vermez, yaşadıklarını anlatmaz. Paydaş olmak için bir ortaklık şarttır. Böyle böyle büyür umut. Edebiyat üzerine ağdalı laflar edecek kadar bir üretimim ve dolayısıyla tecrübem yok ama bana kalırsa umut paylaşılan her şeyde var.

Kılıç Artığı ötekilik hâli üzerine kurulan bir öykü. Bugünden bakınca 'öteki' edebiyatta ne kadar yer ediyor?

Bana kalırsa her yazar, anlatmaya değer olduğuna karar verdiği kişinin ya da objenin, kendi içinde bir çatışma yaşadığını, kendiyi ya da toplumla bir derdi olduğunu düşünerek yazmaya başlıyor. Sinema terminolojisiyle söylersek, bu ister gişe filmi olsun, ister sanat filmi olsun! Yoksulların yaşadığı bir mahallede, bütün mahalleli fabrikada "dokuz - altı" mesai yaparken, bir kişinin zenginlerin evine girip hırsızlık yapması, "ötekilik" değil mi? Öteki, çoğunluğun haricinde kalandır. Ve hikâyesi anlatılan her zaman odur. İyi ya da kötü anlatıldığıdır önemli olan.

Kaleme aldığınız öyküler toplumsal gerçeklik üzerinden ilerliyor. Sanat disiplinlerinin gerçeklik haliyle ilgili neler söylersiniz?

"Toplumsal gerçekçiliği" reddetmemekle birlikte, anlatmaya çalıştığım hikâyelerin tamamen bu form ile tanımlanmasını kabul etmiyorum. Zira gerek sinemada, gerek edebiyatta bir öykü anlatma biçimi olarak benimsediğim tavır, hikâyeyi, her ne kadar bazı hikâyelerde mekân ve zaman kullansam da, atmosfer olarak distopik bir yapıya büründürerek, gotik politik dediğimiz bir form ile anlatmaktadır. En azından bunu denemeye çalışıyorum. En basit yoldan gittiğimizde, ister sürreal, ister sosyalist gerçekçi olsun, sanatın yeni bir gerçeklik yaratarak ortaya çıktığını söylemek mümkün. Ki modern Avrupa düşünürleri bunun adının estetik olduğunu söylüyor. Bütün sanat türlerinin ki ortadaki şey eğer sanat eseriye, estetikten ya da gerçeklikten bağımsız olmadığını düşünüyorum. Çünkü gerçekliği yok saymak ya da en olmadı reddetmek için yeni bir gerçekliğe ihtiyaç var.

'ODAĞIM EMEK-SERMAYE İLİŞKİSİ'

Oğul adlı öykünüz, 'garibanın garibana ettiği zulüm' üzerinden şekilleniyor ve Roboski'ye bir göndermede bulunuyorsunuz.

Edebiyat toplumsal hafızada nasıl bir rol alıyor?

Aslına bakarsak "Oğul" da benim tartışmaya çalıştığım şey, ezilenlerin birbiriyle yaptığı kör dövüşünden öte, kurban mitine yaslanarak bir emek- sermaye ilişkisini odağa almaktı. Kurban mefhumu, insanların birbirleri ile etkileşimi so-

nucu ortaya çıkan, adına kültür dediğimiz o büyük havuzdaki, ilk ritüellerden biri. Sonradan ortaya çıkan dinler, bu kültürü sahiplenip kendi tebaalarına indirgemeye çalışsa da, kurban kültürü insanlık olduğu sürece hep var olacak. “Oğul” da ise, “kışı geçirmek için” mevsimlik tarım işçiliği yapan bir aile üzerinden, bir babanın oğlunu feda edişine odaklanıyor.

Edebiyat üzerine ahkâm kesecek değilim ama toplumsal hafıza meselesinin odağında “hatırlama” dediğimiz kavram olduğunu düşünüyorum. Hatırlamak, unutmamak ve yüzleşmek için yapabileceğimiz tek şey ise birbirimize hikâyelerimizi anlatmak... Bir köyde yaşadığınızı ve uzun süren bir savaştan sonra cepheden dönen, uzuvlarının hemen hemen tamamına yakını kaybetmiş bir adamın yaşadıklarını –hikâyesini- size anlattığını düşünün. Savaşmak ister misiniz o zaman?

Düşman adlı öykünüzde, askerlik kavramını reddedememiş ve bunun sancısını yaşayan bir kahramanın hiyerarşiyle olan ilişkisini ele alıyorsunuz. Bugünün koşullarıyla baktığınızda yazmak eylemi hiyerarşi yıkan bir tavır mıdır yoksa hiyerarşiden kaçılıp sığınılan bir alan mıdır?

Yapısal olarak baktığımızda “Düşman” isimli öyküde ana eksen, mevcut gerçekliğe karşı koyamayıp, onu sindiremeyen bir karakterin, yeni bir ger-

çeklik yaratma çabasıdır, diyebiliriz. Bu noktada, benim için bağlayıcı olan odak, hiyerarşiden öte, karakterin yeni yollar aramaya başlaması. Hiyerarşik ilişki, bu yolu ararken karşılaştığı kavramlardan biri... Vardığı yer ise, yaratmış olduğu yeni gerçeklik...

Yazma hadisesini de tam olarak bu bakış açısıyla yorumluyorum. Günümüz gerçeklik anlayışının odağında hiyerarşi var, evet. Her aybaşı ev sahibine kira verirken onun mülk sahibi, bizim ise kiracı olduğumuzu ve dolayısıyla onun bizden sınıfsal olarak üstte olduğunu bilerek yaşıyoruz. Veyahut otobüse, vapura binerken, akbil basmak zorunda kalıyoruz. Hiyerarşi hayatın her alanında var. Ancak yazmak, yeni bir gerçeklik yaratmanın ve bu hiyerarşiyi yok saymanın ya da reddetmenin bir yolu... Hangimiz bir öykü yazarken o koca koca dağları ya da bir alay insanı iki cümle ile tepetaklak etmemişizdir ki...

Konformist adlı öykünüzde günümüz kapitalist düzenine göndermelerde bulunurken bir yandan da aynı safta duran insanların dönemle birlikte birbirinden kopuşunu izliyoruz. Sizce, yazarın çağına karşı sorumluluğu var mıdır?

“Konformist” adından da anlaşılacağı üzere, bir insanın çoğunluk kavramı ile arasındaki ilişkiyi odağına almaya çalışan ve bana göre faşizmi tanımlamaya en çok yarayan kelimedir. Neticede faşizm, bir kitle hareketidir. Ve kitleden bahsed-

bilmek için bir kalabalık gereklidir. Bu bağlamıyla yorumladığımızda ise Konformist, bir kişiliği, bir bakış açısı, bir “karakter”i olmayıp, düzene ayak uyduran bir güruhu temsil etmek için kullanılır. Bu güruhta olanlar kene gibidir, ufacıktır ve ancak dikkatli bakarsanız görebilirsiniz. Ortak özellikleri dönelemleridir ve ancak menfaatleri varsa yamanırlar.

Bence, her insanın çağına karşı sorumluluğu vardır. Karlı bir kış günü bankamatik önüne serdiği kartonun üzerinde yatan insanı, yakın olduğu paranın sıcak tutmadığını hepimiz biliyoruz. Buna daha ne kadar tahammül edeceğiz, bilmiyorum.

‘TEMELDE HİKÂYE ANLATMAK VAR’

İşçi Sınıfı Cennete Gider, öykünüz üzerinden konuşursak, bugünün sosyo- ekonomik yapısından bir hayli etkilenmiş benziyorsunuz. Karakterlerinizin çatışma anlarını oluştururken nelere dikkat ettiniz?

Kim yaşadığı dönemin ekonomik koşullarından etkilenmez ki? Dramaturgi dediğimiz şey, kabaca şu aslında: Engels’in de altını çizdiği üzere, zıtların birliği... Ortaya bir sorun atarsın, karakterin o sorunu çözmek için uğraşır ve sen, o sorunu çözmesin diye, önüne sürekli engeller koyarsın. “İşçi Sınıfı Cennete Gider” isimli hikâye, inşaatçı çalışan bir sıvacının, inşaatçı siva makinesi alınca kovulmasını ve iş arama sürecini ele alıyor. Yeni bir iş bulmak, daha doğrusu para gerekiyor, çünkü geçindirmek zorunda kaldığı bir ailesi var. Karakterimiz geçici işler bulsa da, doğru düzgün para kazanamıyor ve işe tekrar alınmak için, önceden çalıştığı inşaatçı siva makinesini kırmaya gidiyor. Emek- sermaye çelişkisi, bu hikâyede de odağı oluşturuyor, diyebiliriz.

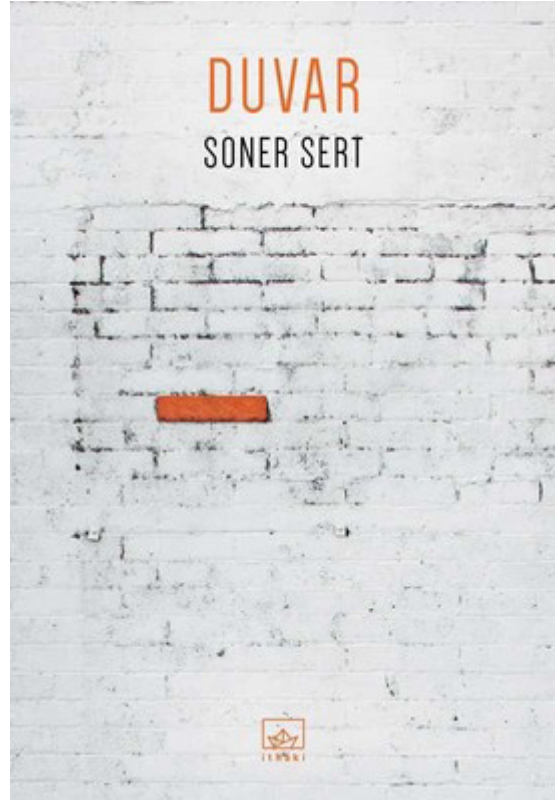
İlk sanatsal üretimleriniz sinemaya dair... Sanat disiplinleri arasında nasıl bir bağ var?

Bütün sanat dalları bir hikâye anlatır. Fotoğraf, heykel, resim, tiyatro, edebiyat, dans, müzik, sinema... Bir fotoğrafa ya da resme baktığımızda, “an”ın dışında kalan zamanı, o dondurulmuş görüntünün öncesini ve sonrasını düşünmeye başlarız. Bir savaş karesiyse örneğin, o silahla vurulmadan önce o karakterin nasıl oraya geldiğini, nereye gidiyor olduğunu merak ederiz. Eğer gerçekten o sanat eserinden etkilendiysek tabii... Sinema ya da

edebiyat bu bağlamıyla düşündüğümüzde, birbirinden bağımsız değil bence. Temelde hep hikâye anlatmak var ve ona uygun bir disiplin bulmak gerekiyor. Burada belirleyici olan şey ise, o disiplini tercih ettiğindeki biçimsel yöntem... Anlatmak istediğin hikâyeyi nasıl anlatacaksın? Hayatında hiç inşaat görmemiş bir insan, inşaat mühendisliği yapabilir mi? Elbette ki, “kült” olarak nitelenen sanat eserlerine bakacaksın. Klasik dramaturgiyi bilmeyen birinin, deneysel bir metin ortaya koymasına beklenebilir mi?

Bundan sonraki çalışmalarınız neler olacak?

Sinemayla yoğun bir biçimde uğraşıyorum. Son olarak yönetmenliğini yaptığım “Alarga” isimli bir kısa filmin post- prodüksiyon sürecini bitirmek üzereyim. Siyahi bir sığınmacının yaşamına odaklanan hikaye, Eylül itibariyle festival yolculuğuna başlayacak.

Duvar, Soner Sert, 152 syf., İthaki Yayınları, 2018.

Nazilerin sıradan kötülüğü!

Eichmann davasını geleneğin radikal kötülük anlayışını ilerletmek için bir yol olarak kullanmak yerine Hannah Arendt, Eichmann'ın kötülüğünün, sıradan yani “düşünmeye bir meydan okuma” olduğunda karar kıldı. Davaya karşı dar bir yasal, resmi yaklaşım benimseyerek- Eichmann'ın suçluluğunun ya da masumiyetinin hukuki gerçeklerinin ötesinde, daha da derin meseleler olmadığını vurguladı- Arendt, kendine Eichmann'ın kötülüğünün daha derin nedenine ulaşma konusunda istemsizce başarısızlık tuzağı kurdu.

Thomas White / Çeviren: Sengül Kılınç

Kötü olmadan kötülük yapabilir mi? Bu, filozof Hannah Arendt'in Nazilerin Nihai Çözüm'üne destek kapsamında milyonlarca Yahudi ve diğerlerinin çeşitli toplama kamplarına nakliyesini organize etmekten sorumlu Nazi memuru Adolph Eichmann'ın savaş suçları davasıyla ilgili olarak 1961'de New Yorker'a, raporlama yaparken boğuştuğu kafa karıştırıcı soruydu.

Arendt, Eichmann'ı kendi deyimiyle “ne sapkın ne de sadist”, fakat “korkunç derecede normal” olan sıradan, tekdüze bir bürokrat olarak buldu. Eichmann, kariyerini Nazi bürokrasisinde sebatkar bir şekilde ilerletmekten başka bir itki olmadan hareket etmişti. Davanın incelemesi Eichmann Kudüs'te: Kötülüğün Sıradanlığı Üzerine Bir Rapor'da şu sonuca varmıştır: Eichmann amoral bir

canavar değildi. Bunun yerine, 'düşüncesizliği' ile ilintili bir olguyu ve kötü eylemlerinin gerçekliğinden bir uzaklaşmayı temsil edecek şekilde kötü niyet içermeyen şeytani eylemler gerçekleştirmişti. Eichmann, 'bir başkasının bakış açısıyla düşünememe acizliği' nedeniyle 'ne yaptığını hiç fark etmemişti'. Bu özel bilişsel yetkinliğe sahip olmayarak, 'yanlış yaptığını bilmesini ya da hissetmesini onun için neredeyse imkansız kılan koşullar altında suçlar işlemişti.

Arendt, Eichmann'ın 'kötülüğün sıradanlığı'nın kolektif özelliklerini şöyle adlandırmıştır: O tabiatı itibarıyla kötü değil, fakat sığ ve cahil bir 'mensup olma meraklısı'ydı. Arendt'in tezinin çağdaş bir yorumlayıcısının ifadesiyle, “Nazi Partisi'ne derin bir ideolojik inançtan kaynaklı değil, amaç

Hannah Arendt

ve yön arayışında sürüklenmiş bir adamdır". Arendt'in anlatımında, Eichmann bize Albert Camus'un bir adamı rastgele ve gelişigüzel şekilde öldüren ancak sonrasında hiçbir pişmanlık duymayan Yabancı romanındaki ana kahramanı hatırlatır. Belli bir niyet ya da bariz bir dürtü yoktur. Eylem yalnızca 'gerçekleşmiştir'.

Bu, Arendt'in Eichmann'a dair ilk bakışta, biraz da yüzeysel bir izlenimi değildi. İsrail'deki duruşmasından on yıl sonra bile, 1971'de şunları yazmıştır:

"Faildeki (Eichmann), gerçekleştirdiği eylemlerin inkar edilemez kötülüğünü daha derin bir kök veya güdülere kadar takip etmeyi imkânsız kılan apaçık sığılıktan dehşete düşmüştüm. Eylemler korkunçtu, ama en azından şu anda yargılanmakta olan fail ne şeytani ne de canavar gibi değil, oldukça sıradan, bayağıydı.

Kötülüğün sıradanlığı tezi, tartışma için bir parlama noktasıydı. Arendt eleştirmenlerine göre, Eichmann'ın Nazi soykırımı içinde önemli bir rol oynayabileceği, ancak hiçbir kötü niyetinin olmaması kesinlikle açıklanamaz gibi görünüyordu. Başka bir filozof (ve teolog) olan Gershom Scholem 1963'te Arendt'e, kötülüğün sıradanlığı tezinin "derin bir analizün ürünü olarak kendisini etkilemeyen", yalnızca bir slogan olduğunu yazmıştı. Roman yazarı ve Arendt'in iyi bir arkadaşı olan Mary McCarthy, şu açık kavrayamayışı dile getirir: "Bana söylediğin şeyin, Eichmann'ın doğal insani meziyetlerden düşünme, bilinç ve vicdandan yoksun olduğu olduğunu düşünüyorum. Ama o zaman zaten düpedüz bir canavar olmuyor mu?"

'ABSÜRT BİR KONUDAN SAPMA'

Tartışma günümüze kadar devam ediyor. Filozof Alan Wolfe Politik Kötülük: Nedir ve Nasıl Mücadele Edilir?' de, Arendt'i kötülüğü Eichmann'ın sıradan varlığının sınırlı bağlamında tanımlayarak kötülük meselesini psikolojikleştirmekle -yani kaçınmakla eleştirdi. Wolfe, Arendt'in Eichmann'ın yaptıklarından çok, Eichmann'ın kim olduğu üzerine yoğunlaştığını iddia etti. Arendt eleştirmenlerine göre, Eichmann'ın önemsiz ve banal hayatına bu odaklanma, onun kötü eylemlerine dair

'absürt bir konudan sapma' gibi görünüyordu.

Arendt, davadan üç yıl sonra filozof Karl Jaspers'a Eichmann'ın kötülüğünün 'düşünceye meydan okuması' olduğunu iddia ederek

yazdığına, diğer günümüz eleştirmenleri, Arendt'in Eichmann'daki derin kötüyü kaçırmasına yol açan tarihi hatalarını belgelediler. David Irving'in 2000 yılında karara bağlanan, Holokost-inkarı karalama davası sanığı tarihçi Deborah Lipstadt, İsrail hükümetinin yasal işlemlerde kullanılmak üzere yayınladığı belgelerden aktarır. Bunlar, Eichmann Davası'nda (2011) Lipstadt böyle öne sürer, Arendt'in "sıradan" terimini kullanmasının hatalı olduğunu kanıtlamaktadır:

"İsrail'in duruşmamda kullanması için yayınladığı Eichmann'ın anıları, Arendt'in Eichmann konusunda ne derece yanlış olduğunu ortaya koyuyor. Anılara, Nazi ideolojisine dair ifadeler nüfuz etmişti ... Eichmann ırksal saflık fikrini kabul etmiş ve savunmuştu. Lipstadt ayrıca, Arendt'in, Eichmann ve iştirakçilerinin, kendi kötülüklerinden habersiz olsaydı, neden savaş suçlarının kanıtlarını tahrip etmeye çalıştıklarını açıklamadığını ileri sürmüştür. Kudüs'ten Önce Eichmann'da, Alman tarihçi Bettina Stangneth, kariyer odaklı herhangi bir bürokrat gibi davranan, sıradan, görünüşte apolitik bir adam olmasının yanı sıra, onun başka bir tarafını da ortaya koymaktadır. Nazi gazeteci William Sassen tarafından Eichmann ile yapılan röportajların ses kasetlerinden faydalanan Stangneth, Eichmann'ı Nihai Çözüm'deki rolüne ilişkin herhangi bir pişmanlık ya da suçluluk göstermeyen, bariz şekilde Nazi inançlarına güçlü bir şekilde adanmış, saldırgan bir Nazi ideologu- mütevazı bir bürokratin aldatıcı normal kabuğunun içinde yaşayan radikal bir şekilde kötü bir III. Reich operatörü olarak gösterir. Eichmann, 'düşüncesiz' olmanın ötesinde, çok sayıda düşünceye sahiptir- sevgili Nazi Partisi adına gerçekleştirilecek çok sayıda soykırım düşüncesine. Kasetlerde, Eichmann bir çeşit Jekyll-ve-Hyde düalizmine başvurmuştur:

"Ben, o "ihtiyatlı bürokrat", evet kesinlikle bendim. Ama... bu ihtiyatlı bürokrata, doğuştan kanımın özgürlüğü için savaşan, fanatik bir...bir [Nazi] savaşı eşlik etmekteydi..."

Arendt, duruşmadan 10 yıl sonra 'katı ideolojik kanaatler ya da kendine has kötü motiflere dair hiçbir işaret olmadığını' yazdığına Eichmann'ın

bu kökten kötü yanını tamamıyla gözden kaçırmıştır. Sadece bu, kötülüğün sıradanlığı tezinin sıradanlığı -ve yanlışlığının- altını çiziyor. Arendt, hiçbir zaman Eichmann'ın Nazi bürokrasisindeki masum bir "dişli" olduğunu söylememiş ve Eichmann'ı 'sadece emirleri yerine getirmekle' savunmamış da olsa- Eichmann'a dair bulgularındaki yaygın yanlış anlamalar da mevcut şekilde- Wolfe ve Lipstadt da dahil olmak üzere eleştirmenler tatminsiz kalmakta.

KÖTÜ OLMAKSIZIN KÖTÜLÜK YAPMAK

Peki, Arendt'in, Eichmann'ın (diğer Almanların yanı sıra) kötü olmaksızın kötülük yaptığı iddiası hakkında ne yapmalıyız? Bu soru bir bilimcedir, zira Arendt, Eichmann'a dair çalışmasını kötünün doğasına doğru genişletmemekle Eichmann'ın kendine has kötülüğünün geniş anlamlarını araştırma fırsatını kaçırmıştır. Eichmann davasından oldukça önce yayınlanan Totalitarizmin Kaynakları'nda Arendt şöyle demiştir:

"Radikal kötüyü kavrayamamamız, Batı felsefe geleneğimizin tamamına içkindir.."

Eichmann davasını geleneğin radikal kötülük anlayışını ilerletmek için bir yol olarak kullanmak yerine Arendt, Eichmann'ın kötülüğünün, sıradan yani "düşünmeye bir meydan okuma" olduğunda karar kıldı. Davaya karşı dar bir yasal, resmi yaklaşım benimseyerek- Eichmann'ın suçluluğunun ya da masumiyetinin hukuki gerçeklerinin ötesinde, daha da derin meseleler olmadığını vurguladı- Arendt, kendine Eichmann'ın kötülüğünün daha derin nedenine ulaşma konusunda istemsizce başarısızlık tuzağı kurdu.

Yine de Eichmann Kudüs'te' den önceki yazılarında, aslında tam tersi bir pozisyon almıştır. Totalitarizmin Kaynakları'nda, Nazilerin kötülüğünün sığ ve anlaşılmaz değil, mutlak ve insanlık dışı olduğunu, cehennem metaforik tecessümü olduğunu ileri sürmüştür: "Toplama kamplarının gerçekliğine Ortaçağın Cehennem resimleri kadar hiçbir şey bir şey benzemez."

Eichmann davası öncesi yazılarında, Naziler tarafından örneklenen mutlak kötülüğün, insanlığın kendisini yok etmek için küstah, canavarca bir niyetle harekete geçtiğini ilan ederek Arendt, kötülüğün daha derin, daha şeytani yönlerini araştırmaktan geri durmayan FW J Schelling ve Plato gibi filozofların ruhunu aksettiriyordu. Fakat Arendt'in bu görüşü, bürokratik boşluğunu böylesi bir şeytani bolluğu değil fakat sadece yavan bir kariyerlik ve "düşünebilme acizliği" hissi veren Eichmann'la bir araya geldiği zaman değiş-

ti. Bu noktada, moral kötülüğe dair daha önceki yaratıcı fikriyatının dikkati dağıldı ve 'kötülüğün sıradanlığı' sloganı doğdu. Dahası, Arendt 1975'te öldü: muhtemelen daha uzun yaşamış olsaydı, eleştirmenlerin hala kafasını karıştıran kötülüğün sıradanlığını çevreleyen bilmeceleri netleştirirdi. Ama bunu asla bilemeyiz.

Böylece orijinal tezinin kendisiyle kalıyoruz. Tezin arkasındaki temel kafa karışıklığı nedir? Arendt, Eichmann'ın bürokratik sıradanlığı izlenimleri ile, Üçüncü Reich'in kötü, insanlık dışı eylemlerine dair daha önce duyduğu keskin farkındalığı hiçbir zaman uzlaştırmamıştı. Sıradan görünümlü bir memuru görmüştü, ideolojik olarak kötü bir savaşçıyı değil. Eichmann'ın tekdüze hayatının bu "öteki" canavar kötülükle nasıl bir arada var olabileceği kafasını karıştırdı. Yine de Arendt, Eichmann'ın suçluluğunu hiçbir zaman küçümsemedi, onu defalarca kez bir savaş suçlusunu olarak tanımladı ve İsrail mahkemesinin teslim ettiği ölüm cezasında hemfikirdi. Eichmann'ın motifleri, ona göre, muğlak ve düşünceye meydan okurcasına olsa da soykırım eylemleri değildi. Son tahlilde, Arendt, Eichmann'ın kötülüğünün gerçek dehşetini gördü.

Kötülüğün Sıradanlığı - Eichmann Kudüs'te, Hannah Arendt, çev: Özge Çelik, Metis Yayınları, 2018.

Dünyaya aşık zihin

İletişim Yayınları tarafından İsmail Ilgar'ın titiz çevirisiyle Türkçeye kazandırılan *Zihnin Yaşamı*, bu meşakkatli zanaatin hakkını fazlasıyla veren bir düşünür olan Hannah Arendt'in, okuyucuyu terminolojisi ve derinliğiyle hem zorlayan hem de olağanüstü keyifli bir zihinsel yolculuğa çıkaran bir eseri olarak insanı cezbediyor. Arendt bu derlemede, her zaman yaptığı gibi, kendi deyimiyle “zihinsel etkinliklerle ilgili takıntı”sının izlerini kaynağından pratik hayata, “praxis”e değin adım adım takip ediyor.

Ahmet Kerem Yılmaz

İngiliz düşünür Bertrand Russell, Batı Felsefesi Tarihi adlı eserinde Karl Marx için şu eleştiride bulunur: “Marx, kendisinin bir tanrı-tanımaز olduğunu itiraf etmiş, fakat sadece tanrıcılığın haklı bulduracağı kozmik bir iyimserliğe sarılmıştır.” Hegel felsefesini alaşağı etme hedefiyle yola çıkan bu büyük düşünürün ortaya çıkardığı determinist görüşle birlikte vardığı iyimserlik, tüm siyasi sistemlere ve düşünce akımlarına, ama özellikle de bizlere cazip gelen sistem ve düşünce akımlarına eleştirel yaklaşmanın, yani bu sistem ve akımları sağlıklı bir mesafeden, sorgulayıcı bir biçimde analiz etmenin çok meşakkatli bir zanaat olduğunu gösterir.

Geçtiğimiz ay İletişim Yayınları tarafından İsmail Ilgar'ın titiz çevirisiyle Türkçeye kazandırılan *Zihnin Yaşamı*, bu meşakkatli zanaatin hakkını fazlasıyla veren bir düşünür olan Hannah Arendt'in, okuyucuyu terminolojisi ve derinliğiyle hem zorlayan hem de olağanüstü keyifli bir zihinsel yolculuğa çıkaran bir eseri olarak insanı cezbediyor. Arendt bu derlemede, her zaman yaptığı gibi, kendi deyimiyle “zihinsel etkinliklerle ilgili takıntı”sının izlerini kaynağından pratik hayata,

“praxis”e değin adım adım takip ediyor. Aslına bakılırsa bu takıntı hiç de yersiz değil ve bilinçsizliğin sıradanlaştığı dünyadan tüten bu dumanın duyarlı bir zihni tedirgin etmesi ve düşüncelere dalmaya itmesi son derece doğal. Bilinçsizlik tüm alışkanlıklarımızla, basmakalıp sözlerimizle, önyargılarımıza olan bağlılığımızla yeniden üretiliyor ve kötülüğü besleyip semirtiyor, koruma altına alıyor.

Kitap, zihnin acı ve zevk karışımı yolculuğunun izini üç ana bölümde sürüyor: düşünme, irade ve muhakeme... Arendt'e göre, bilim insanları ya da filozoflar da tıpkı tüm diğer canlılar gibi görünüşler dünyasına mahkûmlar. Yani bilim de, felsefe de, üretim merkezleri tamamen zihinmiş gibi görünse –ve büyük ölçüde böyle olsa da– aslında görünüşler dünyasına, yani gündelik yaşama zincirli olan uğraşlar. Ancak görünümün yüzeysel, bayağı ve değersiz olduğunu vazeden metafizik önyargılar, Platon felsefesinden beri düşünceye sinmiş yanılsamalar. Aslında “görülen” varlıklar olduğumuz için dış görünümümüzün “ne olduğumuz”un belirlenmesinde büyük bir rolü var.

ZİHNİN EŞSİZ MEZİYETLERİ

Kitabın üç ana bölümünü oluşturan unsurlar (düşünme, irade -ya da isteme-, muhakeme) aynı zamanda zihinsel etkinliğin üç sacayağını oluşturuyorlar. Arendt'e göre zihinsel etkinliğin bu sacayakları birbirlerine indirgenemezler. Peki bu zihinsel etkinlikler ya da yetiler ne işimize yarar? Sordüğümüz bu soru, felsefenin gündelik yaşamın akışına kendisini kolayca bırakıveren birçok insan tarafından "Hiçbir işel" diyerek bir çırpıda yanıtlanabilir. Yalnızca zihnin yaşamının saklı hazlarını tadan filozoflar ya da felsefe (ve elbette felsefeyle daima dirsek teması halindeki edebiyat) meraklıları bu sorunun yanıtının bir çırpıda verilemeyeceğini bilebilirler.

Günümüzde eskiye nazaran çok daha büyük bir hıza ve telaşa ulaşan gündelik hayatın yapay ivelikleri, çoğu kişiye durup düşünme fırsatı vermez. Yaşamın "her zaman olduğu gibi" akışının önünde hiçbir felsefi akım duramaz artık. Peki kendimizi bütün bu keşmekeşten, stresle dolu yaşamdan sıyrabilir miyiz? Arendt'e göre bu ancak "zihinsel olarak" gerçekleştirilebilir, böyle bir şey fiiliyatta mümkün olamaz. Ancak bu bizleri ümitsizliğe sevketmemeli, zira "duyulara namevcut olan" şeyleri yaratan zihnimiz, bize en zor koşullarda bile yol gösterecek olan düşünme, isteme (irade) ve muhakeme gibi paha biçilmez meziyetlere sahiptir.

Arendt'e göre düşünen insanın hızı gündelik hayatını sollar. Homeros'un "düşünce kadar tez" sözü de, Kant'ın ilk çalışmalarında "düşüncenin çevikliği"nden sıklıkla bahsetmesi de bunu gösterir. Düşünce hızlıdır, çünkü gayri maddidir; fakat yaşamın sevimsiz zorunlulukları, vücudun kaptırımları ("Beden daima ilgi görmek ister" der, Platon), gündelik angaryalarımız her an düşünen egomuzun karşısına dikilir. O halde, birçok büyük filozofun bedenini bir yük olarak algılaması yadırganamaz. "Geleceğe yönelen zihinsel organımız" ise irademizdir. Bu organın yıldızının, yıllar yıllar önce, henüz dünyanın büyüğü bozulmamışken, Attila İlhan'ın deyimiyle, "insanların, ağızlarından bir kere çıkan sözler uğruna asıldıkları zamanlarda parladığı", ancak bugün söndüğü ke-

sindir. İrade, ancak insanlığın kendi sonsuz ilerleme gücüne inandığı, özgürlük ateşinin dört bir yanı sardığı dönemlerde bir zihinsel yeti olarak serpilip gelişebilir. Yani irade geleceğin fethine çıkan bir güçtür.

Bu durumda, irade ve düşünme, iyi anlaşan bir zihinsel yeti ikilisi oluşturmaz. Ya olan ya da olmuş bir şeyi "süreğen bir şimdi"ye çeken düşünme ile dümenini kesinsizlikler bölgesi olan geleceğe kıran irade, aslında ortak hayatlarını sürtüşme içerisinde geçirirler. Muhakeme ise ne bir görünüm dünyası pusulası olan pratik akla ne de buyurgan iradeye benzer. Kant'a göre muhakeme, "katıksız düşünüşten alınan haz veya etkin olmayan mutluluktan" kaynaklanır. Zihnin maceraları işte tüm bu-zihinsel-güçlerin gerilimli ilişkilerinden doğar ve dünyayı büyümlü kılar.

Zihnin Yaşamı, tüm bu açılardan çok yoğun bir "kafa emeği" barındıran bir eser. Neden okunması gerektiği ise çok açık: Çünkü var ettiğimiz dünya Leibniz'in inandığı gibi "olası dünyaların en mükemmeli" olmak zorunda değil. Başka bir dünya tahayyül etmek ve onu gerçek kılmak mümkün.

Zihnin Yaşamı, Hannah Arendt, çev İsmail Ilgar, İletişim Yayınları, 2018.

Orhan Kemal Roman Armağanı Seray Şahiner'e verildi

Orhan Kemal Roman Armağanı açıklandı. Seray Şahiner'in Kul romanı ödüle layık görüldü.

Turhan Günay, M. Nuri Gültekin, Erendiz Atasü, Yiğit Bener, Zülfü Livaneli, Ataol Behramođlu ve Nazım K. Öğütçü'den oluşan Orhan Kemal Roman Armağanı Seçiciler Kurulu, 2018 Orhan Kemal Roman Armağanı'nın oy birliği ile Can Yayınları tarafından yayımlanan Seray Şahiner'in "KUL" isimli romanına verildiğini duyurdu.

ÖDÜL TÖRENİ 1 HAZİRAN'DA

Kurul, yaptığı açıklamada Seray Şahiner'in "Kul" romanının, kentsel ve rantsal dönüşümle mahal- lenin çöküşü, kadın bireyin tamamen yalnızlaş- masını, tek başına bir birey olarak var olma mü- cadelesini, hezeyan, beklenti ve umutlarını, düş kırıklıklarını, topluma hakim olan çeşitli söylem- lerden, ideoloji ve inançlardan nasıl etkilendiğini, bu etkileri kişiselleştirip aradan kendi yolunu bulmaya çalışışını, bu etkilerden kurtulamayışını ama gene de teslim olmayışını güçlü bir anlatım tekniğiyle ve tutarlı bir dille, kolaylıklara sap- madan ince bir mizahla, toplumsal dokuyu arka planda ustalıkla irdelemesi ve Orhan Kemal'in sanat ve dünya görüşüyle birebir örtüşmesi nedeni-

le 2018 yılı, 47.Orhan Kemal Roman Armağanı'na değer görüldüğünü aktardı.

Seray Şahiner'e ödülü 01.06.2018 Cuma günü, İstanbul, Beyazıt'da Orhan Kemal Kütüphane- si-Konferans Salonu'nda, Saat:10.30 da yapılacak olan Orhan Kemal'i anma töreninde verilecek.

Kul, Seray Şahiner, Can Yayınları, 2017.

Elele Özgürlüğe: TKP'nin mührünü kazımak...

Komünizmin Osmanlı ve Türkiye'deki tarihinin, tarih yazımında uzun süre ihmal edildiği bir gerçek. TKP'nin tarihine bakıp, bu deneyimin siyasal içeriğini adlandırabilmelerine kaynak sağlayacak bir tarih yazımına ihtiyacımız var. Nabi Yağcı'nın söyleşisinin, içeriği ve tarihe yaklaşımı bakımından böylesi bir çabanın oluşabilmesine ciddi katkıları olacaktır.

Sercan Çınar

Hüseyin Çakır'ın, tarihsel Türkiye Komünist Partisi'nin son Genel Sekreteri olan Nabi Yağcı ile gerçekleştirmiş olduğu nehir söyleşi, Elele Özgürlüğe: Zarlar Atıldı Geri Dönüş Yok adıyla Belge Yayınları tarafından kitaplaştırıldı. Bu söyleşide Nabi Yağcı, Türkiye tarihine ve özel olarak da sol siyasetin tarihsel seyrini ele alırken, tarihsel TKP'nin son yirmi yılını kapsayan ve kendisinin de "en tepeden" dahil olduğu siyasal süreçlere dair, içeriği itibarıyla en kapsamlı açıklayıcı notu düşünüyor. Söyleşinin odağında yer alan dönem, 1951-52 Tevkifatını takip eden yıllarda Türkiye ile örgütsel bağını yitirdiği söylenen bir partinin, güçlü bir aktör olarak yeniden Türkiye siyasetine dâhil olmaya giriştiği 1974 Atılım Süreci ile başlıyor.

Türkiye'de uğradığı baskılar sebebiyle uzun yıllar yurtdışında faaliyet göstermek zorunda kalan

TKP efsanesini, ülke içinde örgütsel bir yapıya kavuşturma mesaisine girişmiş önemli isimlerden olan Nabi Yağcı için 1974 yılı, kendi tabiriyle "koşarken düşünmeye" başladığı o uzun sürecin başlangıcıydı. 1974'ten başlayarak, 1980'li yıllara rengini veren yasallaşma mücadelesinin kazanılmasıyla sona eren bu tarihsel süreci belki de en yakın tanığıdır Nabi Yağcı. TKP ve Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) birleşmesi ile kurulan Türkiye Birleşik Komünist Partisi'ni (TBKP) resmi devlet evraklarına tüzel kişi olarak kaydettirip, tarihte ilk kez -M. Kemal'in emriyle kurulan resmi Türkiye Komünist Fırkası'nı saymazsak- komünist partisinin tabelasını asan ve nihayet yasala çıkan komünistlerin, hem kuşak hem de TKP tarihinin aktörleri olarak deneyimlediklerini, kendi deyişle "bir tarihçi gibi değil, kavga vermiş bir hareketin insanı olarak" anlatıyor Nabi Yağcı.

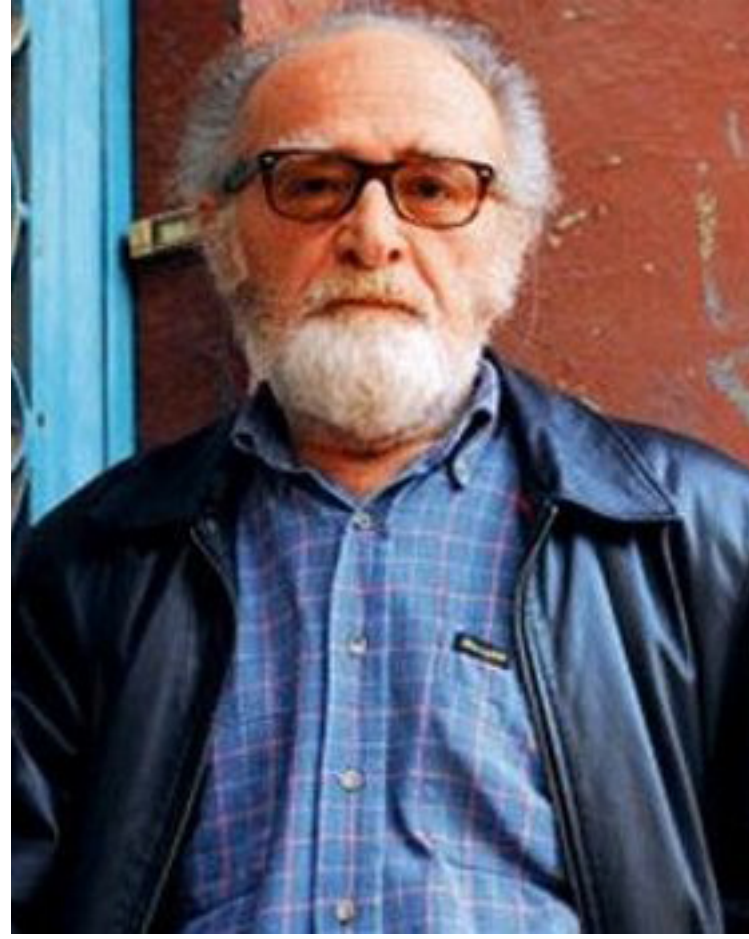

'ESKİ KUŞAK' KOMÜNİSTLER

Doğrusunu söylemek gerekirse, Nabi Yağcı'nın bu hikayeyi anlatmasını bekleyenlerin büyük çoğunluğunu, 1974 Atılımı ertesinde TKP üyesi olmuş veya sempatican olarak çeperde kalmış, veyahut TBKP kuruluş sürecine ve yasallaşma mücadelesine dahil olmuş "eski kuşak" komünistler oluşturuyor. İstanbul İl Komitesi Sekreterliği'nden başlayarak, tepedeki karar alma süreçlerine en son TKP Genel Sekreteri olarak katılan Nabi Yağcı'nın bildiklerini anlatmış olması başlı başına önemlidir. Hele ki, konspirasyon-illegal çalışma ile özdeşleşmiş TKP efsanesini, Bertolt Brecht'in dediği gibi "bir telefon gibi arka odada çalan, düşüncesi gizli, kararları bilinmez" bir parti olarak deneyimleyen tabandaki parti emekçileri ve o kuşağın komünistleri için, Haydar Kutlu'nun o dönemin üzerindeki sır perdesini aralamış olması çok daha heyecan verici bir gelişmedir. Fakat Nabi Yağcı'nın anlattıklarınının, o yılların siyaset ve örgüt dolaşımlarından geçmeyen geniş bir sol kamuoyuna hitap edebilmesi için, kuşak yalıtılmışlığının ötesinde bir okuma stratejisine ve akabinde sağlıklı bir tartışmaya ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Bu yazıdaki asıl meramım ve maksadım, tam da böylesi bir kuşak yalıtılmışlığı üzerinden gerçekleşen sol-içi tartışmaya, yalıtılmışlığın getirdiği 'haklılık/haksızlık' kısırdöngüsünün ötesinde bir anlam kazandırabilmenin yollarını araştırmak. Bunun için, Nabi Yağcı'nın söyleşide ortaya koyduğu tarihsel anlatınının, TKP'nin varlığına yetişememiş olan- benim de dâhil olduğum- kuşaklara neler söyleyebileceğine dair kafa yormak gerekiyor. TKP tarihini ortaya koymak kuşkusuz çok önemlidir. Fakat bu tarihi sol siyaset için bir bilgiye dönüştürmek için vakanüvisliği değil, vakaları yorumlayıp ve anlamlandırma çabasına ihtiyaç var. Peki ama nasıl? İlk olarak, tarihsel TKP deneyimini, Walter Benjamin'in deyişiyle, itibarsızlık ve ihmalden değil, 'miras mertebesine' çıkarılmasında temsilini bulan felaketten kurtarmak gerekiyor.

Komünizmin Osmanlı ve Türkiye'deki tarihinin, tarih yazımında uzun süre ihmal edildiği bir gerçek. Geç Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönemlere egemen olan koşullar altında komünizm, düşünsel ve siyasal anlamda ciddi bir itibar kaybı yaşadı. Böylesi bir itibar kaybı, Soğuk Savaş'ın en çetin cephelerinden birisi olan Türkiye'deki komünist hareketin tarihinin ihmal edilmesine zemin hazırladı. Bu kısa şerhin ardından, Benjamin'in söylediklerinin temelinde yatan o felakete geri dönelim. Soğuk Savaş sonrasına gözlerini açan kuşakların, TKP'nin tarihine bakıp, bu deneyimin siyasal içeriğini adlandırabilmelerine kaynak sağlayacak bir tarih yazımına ihtiyacımız

NABİ YAĞCI

var. Suphilerin, Ethem Nejatların, Nazımların, Denizlerin yarattığı "Savaş Yolunu" anlatıp, TKP tarihini bu ışıltılı haliyle detaylandırmak değil, aksine, varlığı boyunca partinin üzerine işlenmiş olan çatlakları sergilemeyi yön verici ilkesi haline getirmiş düşünsel bir çabadan bahsediyorum. Nabi Yağcı'nın söyleşisinin, içeriği ve tarihe yaklaşımı bakımından böylesi bir çabanın oluşabilmesine ciddi katkıları olacaktır.

GRAMSCI'YE GÖRE PARTİ TARİHİ

Komünist hareketi ve Marksist düşünceyi yirminci yüzyıla taşıyan en önemli isimlerin başında gelen Antonio Gramsci, bir partinin örgütsel tarihinin, içinde doğup geliştiği toplum ve devletin karmaşık tasvirinden ve de bu tasviri daha da dallanıp budaklandıran uluslararası koşullardan bağımsız oluşamayacağını söyler. Yani Gramsci'ye göre, bir partinin tarihini yazmak, partinin monografik bakışından o ülkenin tarihini yazmak anlamına gelir. Gramsci'nin bu önermesi geniş anlamda bütün modern partilerin örgütsel tarihleri için geçerlidir. Türkiye'den bakıldığında bu önerme, 1920 Eylül'ünde Bakü'de kurulup, 1991 yılında örgütsel varlığına son ver(il)en tarihsel TKP tarihi için daha da geçerlidir. 1920 Eylül'ünün ilk haftasında toplanan Doğu Halklarının Birinci Kurultayı'na iştirak etmek için Bakü'ye gelen Anadolu ve İstanbullu komünistlerin, kurultayın hemen ardından gerçekleştirdikleri Birinci Umumi Türk Komünistleri Kongresi ile başlar TKP'nin tarihi.

Henüz yeni kurulan komünist partisinin en kıymetlileri ülkelerine dönmek isterler. 1921 yılı, 28 Ocak'ı 29 Ocak'a bağlayan o karanlık gecede, yeni kurulacak Türk Devletinin azmettirdiği cellatlar, Mustafa Suphi ve 14 yoldaşını katledip ve Maria Suphi'yi zorla alıkoyarlar. Nabi Yağcı'nın söyleşinin başında söylediği gibi TKP'nin tarihi, bu katliamla birlikte "Karadeniz'in derinliklerinde incisini bekleyen bir istiridyenin öyküsü" olmuştur artık. TKP ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlü-şik tarihi de bu katliamla başlar.

Bu katliamla birlikte TKP tarihi, yeraltında ve en çetin şartlarda komünizmi bir hareket olarak inşa etmeye didinenlerin, bazen başarılı ama çoğunlukla da yoğun baskı altında yaşanan trajedilerin konusu olduğu bir hayatın tarihi haline gelmiştir ne yazık ki. Bundan dolayıdır ki, belki de Türkiye'de Soğuk Savaş, Batı'daki yazının başlattığı tarihten çok daha önce, 28-29 Kânunusani 1921'de başlamıştır. Bu tarih, TBKP'nin, Kürt Meselesine dair ortaya koyduğu görüşleri nedeniyle Anayasa Mahkemesi tarafından, 16 Temmuz 1991'de kapatılması ile sona erer. Yani Türkiye'nin tarihsel kırmızı çizgileri bir kez daha, komünistlerin mücadele tarihindeki iz düşümlerinden bir tanesi olmuştur. 141, 142 ve 164. Maddelerin kalkması ile komünist olmanın anayasal bir suç olmaktan çıktığı bir zamanda, devletin Kürt Meselesinde izlediği inkar, tenkil ve tedip temelli resmî siyasetine karşı takındığı tavır, komünistlerin ilk yasal partisinin tüzel kişilik olarak sonunu getirmişti. Yani "yasala çıkan" komünistler, Türk Devletinin güncellenmiş kırmızı çizgilerini aştıkları için yeniden cezalandırılmışlardı.

TARİH YAZICILIĞI: KOMÜNİZM-ANTİ-KOMÜNİZM

Yirminci yüzyıl komünizminin küresel tarihi gibi, komünizmin Türkiye'deki tarihi de, anti-komünizmin tarihinden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla, Mustafa Suphi ve yoldaşlarının Karadeniz'de katledilmeleri ile anti-komünizm, Türk Devletinin oluşumunda ve egemenlik icrasındaki kurucu ilkelerinden bir tanesi olarak ilan edilmiş oldu. Bu tarihten itibaren TKP, yoğun baskı koşulları altında faaliyet yürütmek zorunda bırakıldı. 1922-1953 yılları arasında gerçekleşen sayısız TKP tutuklaması, yoğun polis takibi ve Mussolini İtalya'sından devşirilmiş TCK'nin 141, 142 ve 164 maddeleri ile komünizmin kriminalize edilmesi neticesinde, TKP tarihi anti-komünist baskılarla özdeşleşti. Soğuk Savaş yılları ise, anti-komünizmin küresel bir çerçeveye kavuştuğu ve Türkiye'deki anti-komünist histerinin, küresel güç ilişkilerine göre yeniden düzenlendiği yıllar olarak

karşımıza çıkıyor.

Bu küresel çerçevenin hegemonik hale gelmesi aynı zamanda, uluslararası komünist hareketin tarihinin, Doğu ve Batı Bloğu arasındaki kavgaya indirildiği ve bu hareketin aktörlerinin silikleştiği düşünsel bir evrenin oluşmasına zemin hazırladı. Bu anlatının Türkiye'deki anti-komünist versiyonunda TKP üyeleri ve sempatanları Sovyet ajanları olarak düşünülürken, daha sol- eleştirel versiyonlarında ise TKP, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin uydusu olarak siyaset üreten, Soğuk Savaş'ın yarattığı küresel iktidar ilişkilerine mahkûm bırakılmış bir parti olarak görüldü. Dolayısıyla, 1920-1991 yıllarını arasındaki TKP tarihi her iki açıdan da, küresel aktörlerin faaliyet alanının ötesinde bir varlık gösterememiş komünistlerin tarihi olarak okuna geldi.

Geçmişin evreninde olup bitenleri dile dökme uğraşı olarak tarihçiliğin, tarihsel deneyimleri mühürlemek gibi bir işlevi oluyor ister istemez. Komünizmin tarihini yazmanın fazladan bir külfeti daha vardır; Soğuk Savaş'ın galiplerinin, liberal demokrasi ve kapitalizmin nihai zaferini ilan ederken, kapitalizm-ötesi tahayyüllerin, bilhassa da komünizmin tarihi üzerine vurdukları ideolojik mührü kazımdır bu fazladan külfet. Almancada, bu durumu özetleyen güzel bir deyiş var: Klappe zu, Affe tot, yani "kapağı ört, maymun öldü!" Harfi harfine çevirisi kulağa pek hoş gelmez, fakat mecazen, bir işin artık son erdiğini ve konuşmanın yersiz olduğunu dile getirmek için kullanılır. Kapağı kaldırmak için ilk önce ideoloji mührünü kazımak gerekir. TKP'nin tarihi için de bu durum geçerlidir. Küresel ölçekte siyaseten itibar kaybetmiş bir hareketin Türkiye'deki en önemli temsilcilerinden olan TKP tarihini üzerindeki mührü kazımaya, Nabi Yağcı'nın söyleşisinin çok önemli katkıları olacaktır.

Fakat bildiklerini anlatması tek başına yeterli olmayacaktır. Ancak yukarıda bahsettiğim, küresel aktörlerin hamlelerine indirgenmiş bir TKP tarihi anlatısının ötesine geçilebildiği takdirde, parti tarihi üzerindeki çatlaklar daha görünür hale gelecektir. Yani, İstanbul, Leipzig ve Moskova üçgeninde cereyan eden bir diplomasi den öteye geçip, Batı Berlin'den Budapeşte'ye, Moskova'dan İzmir'e kadar, TKP emektarlarını iki kutuplu monolitik bir dünya tasvirine kurban etmeyip, bu tarihi merkezsizleştiren yeni bir bakışa ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Parti emektarlarının icra ettikleri bu tarih ve icra sırasında oluşan çatlaklar, ancak bu şekilde fark edilip sergilenebilir.

Nabi Yağcı, tarihsel TKP deneyiminin son yirmi yılının üstündeki tozu kaldırıp, yüzeyindeki çatlakları daha görünür kılarken, Soğuk Savaş

sonrasına yetişen kuşaklara anlattığı önemli bir şey daha var: Komünistlerin yasallaşma mücadelesi. 12 Eylül faşizminin solu ezmek için uygulamaya koyduğu kanlı politikalar, özel olarak Türkiye solunu hedef alsada, günümüze kadar gelen etkileri itibariyle Türkiye toplumu için büyük bir yıkım getirdi. 12 Eylül, hayatta kalabilmenin kavgasını veren sol hareket için infaz, işkence, hapisane ve sürgün ile özdeşleşmiş yılların başlangıcı oldu. Cunta iktidarını izleyen yıllarda anti-komünizm, neoliberalizm söylemi üzerinden oluşan yeni rejimin kurucu unsurlarından bir tanesi olarak güncellendi. Darbe koşullarından çıkışı vadeden bir söylemle neoliberalizmi kurumsallaştırmaya girişen Özal iktidarı da, “demokrasiyi getirirken” bu anti-komünist mirası sahiplenmekten hiç çekinmedi. Soğuk Savaş sonrasının liberalleşme retoriğinin günümüze kadar gelen etkilerinden bir tanesi de, Özal’ın, TCK’nın 141, 142 ve 163. Maddelerini kaldırarak, komünistlere bu özgürlükleri “bahşettiği” şeklindeki tarihsel anlatıdır. Nabi Yağcı’nın uzun anlattığı geri dönüşlerin hikayesi ve yasallaşma

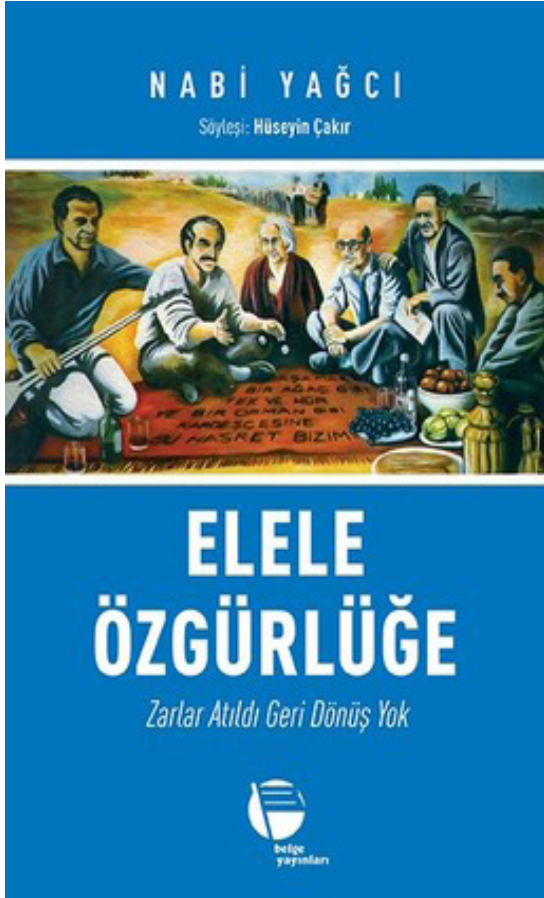
mücadelesi, solun bu süreçteki rolünü yok sayan liberal retoriği yerinden ediyor.

80’LERİN KARANLIĞI

Dönemin o pek liberal kalemleri ve Özal, TBKP’nin yasal kuruluşunu gerçekleştirmek için Türkiye’ye dönme kararı alan Nihat Sargın ve Nabi Yağcı’yı teröristlikle yaftalayıp, Ankara’ya adım atar atmaz gözaltına alınmalarını ve işkenceden geçirilmelerine onay vererek, bahşedilen “özgürlüklerin ve demokrasinin” komünistleri kapsamadığını ilan ediyorlar. Bu bakımdan Nabi Yağcı söyleşi, Türk sağının “demokrasi kahramanlarının,” komünistlerin yasallaşma mücadelesine dönük eski rejim yanlısı tavırlarının kapsamlı bir dökümünü sunuyor. O yıllarda henüz dünyada olmayan kuşaklar, ‘Elele Özgürlüğe’ kitabında anlatılanları okurken, bugünden 80’li yılların karanlığına bakarken, Nusret Demiral gibi “Eski Türkiye” savcılarının, o yıllarda komünistlere karşı işlettiği düşman hukukunun, bugün nasıl da yargı rejiminin bütününe sirayet ettiğini görüp şaşıracağız.

Doğrusunu söylemek gerekirse, komünistliği kriminalize eden 141, 142 ve 163. Maddelerin kaldırılması için verilen mücadele, Türkiye solunca geniş ölçüde yok sayıldı. Bu mücadelenin kapsamını ve içeriğini yeni kuşaklara anlatmak ve Türkiye soluna anımsatmak, hem sol siyaset hem de tarih yazıcılığı açısından kıymetli bir çabadır. Öncelikle 80’li yıllar, karanlıkla özdeşleşmiş bir boşluğun ötesine geçen bir anlatıya kavuşturulmadıkça, neoliberal retoriğin bu dönemi adlandırmadaki hegemonyasını yerinden edecek bir karşı-anlatının oluşması mümkün olmayacaktır maalesef.

Dolayısıyla 80’li yıllar, Erdoğan rejiminin de sıklıkla yardımına çağırdığı “demokrasi kahramanlarına” bırakılamayacak kadar önemli bir sahadır. Bunun için de, komünistlerin yasala çıkmak için yurt içinde ve yurtdışında giriştikleri mücadeleyi hatırlamak ve yeniden anlatabilmek gerekiyor. Bu mücadeleye iktidarın ve DGM savcılarının daha fazla baskıyla cevap vermeleri, en sonunda da komünistlerin öncülük ettikleri demokrasi mücadelesini durduramayan devletin, Sargın ve Yağcı’yı serbest bırakmak ve 141, 142 ve 163. maddeleri kaldırmak zorunda kalışını hatırlamak, bu tarihin üzerindeki örtüyü kaldırmanın ötesinde, bugün içinde bulunduğumuz bir başka karanlık dönemi, 80’lerin karanlığından bakarak adlandırabilmeyi kolaylaştıracaktır diye düşünüyorum. Berlin Duvarı yıkılırken gözden düşen komünistlerin, yasal komünist partisinin kurulması gündemi etrafında en geniş kamuoyunu bir araya getirmeyi başardıkları radikal demokratik zeminden öğrenebileceğimiz çok şey var.

El Ele Özgürlüğe – Zarlar Atıldı Geri Dönüş Yok, Nabi Yağcı, söyleşi: Hüseyin Çakır, 597 syf., Belge Yayınları, 2018.

Burjuva Engels!

“Zenginin parası fakirin çenesini yorar” derler ya, biz de bu yazıda biraz çenemizi yoracağız. Parası çenemizi yoracak olan zengin sıradan bir zengin değil; Marksizm’in iki kurucusundan biri olan Friedrich Engels. Tristram Hunt’ın verdiği bilgilerden yola çıkarak Engels’in ‘parasal’ durumunu inceleyeceğiz.

Selçuk Gürsoy

Engels, İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu’nu, Marx’la birlikte Kutsal Aile’yi, hatta Komünist Manifesto’yu yazdığından, babasından para alarak yaşayan bir burjuva çocuğuydu. 1850 yılından sonra ise gerçek bir burjuva oldu. 1870 yılında emekli olduğunda sterlin milyone-riydi. Öldüğünde ise gayrimenkulleri bir yana, sadece sahip olduğu hisse senetlerinin değeri günümüzün parasıyla 2,2 milyon sterlin idi.

Engels’in babası Friedrich Engels 1837 yılında aile şirketinden ayrılarak Gottfried ve Peter Ermen adlı iki Hollandalı kardeşle Ermen & Engels

şirketini kurmuştu. Keten kasta-rlamanın yanı sıra pamuk eğirme işi yapıyorlardı. 1841 yılında Manchester’da ve Engels’in doğduğu Barmen şehri yakınlarındaki Engelskirschen’de dikiş ipliği fabrikaları açtılar. (s. 24-25) 1837 yılında babası Engels’i liseden alarak aile şirketinde çalıştırmaya başlamıştı: “Engels on iki zorlu ayın sonunda keten ve pamuğun, eğirme ve dokumanın, kasta-rlama ve boyamanın sırlarına vakıf oldu.” (s. 37)

1838’de Engels 18 yaşındayken baba-oğul İngiltere’ye bir iş seyahatine çıktılar. İngiltere dönüşünde babası Engels’i kuzeyde, Bremen’de keten ih-

racatçısı olan bir burjuvanın yanına çıracak olarak verdi. Engels burada uluslararası yazışmaları yürütmekten sorumlu kâtip olarak çalıştı: “Kâtiplikle geçen bu çıracılık dönemi boyunca ihracat işini, kur anlaşmalarını ve ithalat vergilerini teferruatıyla öğrenecekti. Kapitalizmin mekanizmalarına dair bu detaylı bilgiden, ileriki yıllarda, hem bir işadamı hem de bir komünist olarak çok faydalanacaktı.” (s. 39)

1841 yılının başlarında askerlik için Berlin’e gitti. Askerliği boyunca babasından para almaya devam etti: “Yüklü miktarda özel geliri olan gönüllü bir subay olduğundan kışla dışında özel bir konutta ikamet etmesine izin veriliyordu. O da günlerini bohem Berlin’in amfilerinde, okuma odalarında ve birahanelerinde geçiriyordu.” (s. 66)

Ekim 1842’de askerliği tamamladı. Kasım ayında Köln’de Marx’la tanıştılar.

Babası Engels’e para vermeye devam etmekle beraber onun ‘dinden çıkmasından’ ve giderek radikalleşmesinden de endişe ediyordu. Engels’i “İngiliz ticaret metodunu” öğrenebileceği Ermen & Engels fabrikasına, Manchester’a gönderdi. (s. 76)

1842-1849: ASİ, HOVARDA VE DEVRİMCİ BİR BURJUVA ÇOCUĞU

1842-1844 arasında iki yıl yaşadığı Manchester’daki bu ilk döneminde Engels fabrikadan değil babasından para alıyordu. Hunt’un deyimiyle bu dönemde bir fabrika sahibi çırağı idi. (s. 90) 1843 yılının ilk aylarında Mary Burns’la tanıştı. 1844 yılının sonlarında Barmen’e ailesinin yanına döndü ve İngiltere’deyken topladığı kaynakları kullanarak İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu’nu (Die Lage der Arbeitenden Klasse in England) yazdı. Kitap 1845 yılında, Leipzig’de Almanca olarak yayımlandı. Engels Almanya’ya dönerken evlenmiş ve Paris’e yerleşmiş bulunan Marx’ın yanına da uğramıştı. Paris’te çok verimli bir on gün geçirdiler. Kutsal Aile’yi yazmaya karar verdiler. Hunt’a göre, bu buluşmadan itibaren “Engels’in

yaşamına ‘Mağribiyi’ (Marx’ı) idare etme meşgalesi hükmedecekti.” Sanıyorum burada “idare etme” olarak çevrilmiş kelimedenden, “geçimini sağlama” meselesini de anlamalıyız. (s. 126)

Aynı yıl Kutsal Aile’nin de yayınlanmasından sonra Engels’in babasıyla olan ilişkisi bozulmaya başladı. Hunt bu dönemde babasının Engels’e para vermeyi kestiğini öne sürüyorsa da birkaç sayfa sonra tersini söylüyor. (s. 137) Zaten Engels 1845-1849 arasında bol keseden para harcamaya devam ediyordu. 1845 yılında Marx’ı İngiltere’ye götürdü. 1845 sonlarında Brüksel’e döndüler ve komşu iki apartmana yerleştiler. Bu dönemde Engels 1846 yılında bir süre Paris’te kaldı. Siyasi çalışmaların yanı sıra “Paris’in dünyevi zevklerine yüksek sosyeteden bir dalış yaptı...”

Hunt, Engels’in bu Paris günlerinin çok canlı bir anlatımını sunmaktadır. İşte Hunt’ın kullandığı bazı kelimeler: Dünyevi zevkler, yüksek sosyete, metresler, seks için ödenen paralar, Fransız kadınları, fahişeler... (s. 150-151) Hunt’a göre, Engels bu sıralarda ailesinden para almaya devam ediyordu: “Engels, bu sıkışık siyasi pazara yalnızca özgüveni (ve ebeveynlerinin sürmekte olan maddi yardımı) sayesinde girebilmişti.” (s. 149)

1850-1870: YİRMİ YILLIK BURJUVA HAYATI VE MARX’IN FİNANSÖRÜ

1848-49 devrimlerinin yenilgisinden sonra Marx ve Engels 1849 yılının sonlarında Londra’da buluştular. T. Hunt, kitabın çevirmenlerinden Işın Eliçin ile yaptığı söyleşide Engels’in tam da o günlerde kendisini feda etmeye karar verdiğini belirtiyor: “1850-51 yıllarında Londra’da Marx’la çok zor bir dönem geçirdiler. Bence işte tam da o zaman fark etti ki eğer Marx bu büyük eseri yazacaksa, Engels’in de pamuk endüstrisindeki işine geri dönerek, kendisini feda etmesi gerekiyor.”

Engels, ailesiyle birkaç diplomatik yazışmadan sonra, hiçbir süre yükümlülüğüne girmeden, “işçi devrimi ufukta görüldüğü anda barikatlara dönebileceği kısa vadeli, süresiz bir sözleşme...” yaptı. Marx ailesi Londra’ya yerleşirken Engels yeniden Manchester’in yolunu tuttu. Manchester’daki aile şirketinde yirmi sene çalıştı. Bu yirmi sene boyunca çok az yazdı, tek bir kitap bile yayınlamadı. (s. 192)

İşe dört elle sarıldı. Ortaklıktaki Engels ailesinin çıkarlarını özenle korudu. Doğal olarak babasıyla da arası düzelmişti. Marx’a yazdığı bir mektupta; “İşle ilgili mektuplarım peder beyi büyülüyor. Burada kalarak büyük bir fedakârlık yaptığımı düşünüyor” diyordu.(s. 196)

Üstelik artık gerçek bir burjuva gibi yaşıyordu: “... Artık Manchester sosyetesinin gözü pek bir üyesiydi. Cheshire Tilki Avına katılıyordu; prestijli Albert Club ve Brazenose Club üyesiydi; sağlığa yararlı bir varoшта ikamet ediyordu ve Ermen & Engels’in muteber, çalışkan bir elemanıydı.” (s. 187)

1860 yılında baba Engels’in ölümü, aile içinde bir miras tartışmasına yol açmış gibi görünüyor. Hunt’un çok da açık olmayan anlatımından, Engels’in Almanya’daki fabrikanın hissedarlığından vaz geçmesi karşılığında, kardeşlerinin Manchester fabrikasına ek bir sermaye koydukları ve buradaki aile payını Engels’e devrettikleri sonucunu çıkarıyoruz. (s. 218)

ENGELS’İN AYLIK GELİRİ 8500 STERLİN

“Engels’in işi de kazançlıydı. İşin sığılığı ve beraberinde getirdiği kendinden nefret etme duygusu bir tarafa, iyi bir maaşı vardı. Yıllık 100 sterlinle başlamıştı ki bunun yanı sıra “geçim giderleri ve ağırlama ödeneği” adı altında yıllık 200 sterlin veriliyordu. Üstelik 1850’lerin ortalarında kardan aldığı %5’lik pay 1850’lerin sonlarına gelindiğinde %7,5’e yükselmişti. 1856’da Engels’in şirket karından payına düşen 408 sterlin 1860’ta iyice artarak 978 sterline ulaşmıştı. Bu da yıllık maaşının 1000 sterlinin üzerinde, yani bugünün parasıyla yaklaşık 100.000 (yüz bin) sterlin...”

Engels’in başlangıçta yıllık 700, 1860’larda yıllık 1000 (bin) sterlin geliri olduğunu görüyoruz. Bugünün parasıyla yıllık 70.000 ile 100.000 sterlin arası bir gelir demektir. Bu da yine bugünün parasıyla aylık 5.500 ile 8.500 sterlin arasında bir gelir anlamına geliyor. Hunt aynı dönemdeki diğer gelir gruplarının yıllık gelirlerini de veriyor. Buna göre yıllık 100 (yüz) sterlin gelir, orta sınıfa

dâhil olabilmek için yeterli görünüyor. Rahipler, subaylar, doktorlar, memurlar ve avukatlar genellikle yıllık 250-350 sterlin bandında kazanıyorlar. Engels’in geliri bu sayılanların üç – dört katı tutarındadır. (s. 198)

MARX’A ÖMÜR BOYU DÜZENLİ AYLIK

Marx ile Engels arasındaki mektuplaşmaları veya Marx’ın biyografilerini okuyanlar Marx’ın sürekli olarak parasızlık içinde kıvrandığı göreceklere. Bu mektuplardan, Engels’in Marx’a çok acil durumlarda, çok küçük yardımlar yapabildiği izlenimi edinilir; günlük ekmek ve süt parası, rehinden kurtarılacak bir eşya için gereken iki sterlini vb. Hunt bu izlenimi yerle bir ediyor. Bunların Marx’ın hiç bitmeyen ek ödeme talepleri olduğunu söylüyor: “Jenny’nin kendisine genelde hitap ettiği gibi ‘Sevgili Bay Engels’ yıllık gelirinin yarısını düzenli olarak Marx ailesine veriyordu. Bu, çalıştığı yirmi yıllık dönem boyunca toplamda 3.000 ile 4.000 sterlin (bugünün parasıyla 300.000 ila 400.000 sterlin) demektir. Yine de yetmiyordu” (s. 199) diyor.

Burada Hunt’ın verdiği rakamlar birbiriyle çelişiyor. Önce “gelirinin yarısını düzenli olarak veriyordu” diyor. Engels’in yıllık gelirini 700 sterlin üzerinden hesaplasak bile, yarısı 350 ettiğine göre, yirmi yıl içinde gönderdiği paranın toplamı $350 \times 20 = 7.000$ sterlin olmalıydı. Günümüze uyarlarsak 700.000 sterlin göndermiş olması gerekirdi. Oysa Hunt bir sonraki cümlede Engels’in Marx’a yirmi yıl boyunca 300.000 ile 400.000 sterlin verdiğini söylüyor.

Engels’in Marx’a yirmi yıl boyunca toplam 4000 (yani 400.000) sterlin gönderdiğini varsayarsak, yirmi yıl boyunca yıllık ortalama 200 sterlin gönderdiği sonucu çıkar. Bu da Engels’in aylık gelirinin yarısı değil dörtte veya beşte biri kadar eder. Bu durumda Marx’ın Engels’ten aldığı yardım günümüzün parasıyla bir yılda 20 bin sterlin ve aylık 1660 sterlindir.

Yıllık 200 sterlin gelir Hunt’ın yukarıda saydığı rahipler, subaylar, doktorlar, memurlar ve avukatlardan biraz daha az bir gelir olmakla beraber yüksek bir gelir olarak gözüküyor. Hunt, Engels’in bu sabit ödemeye ilaveten Londra’ya sürekli para akıttığını, hatta ara sıra Marx’ın acil borçlarını kapatabilmek için şirket kasasından para “aşırıldığını” da öne sürüyor. 1863 yılında Engels’in şirket kasasından 100 sterlin aşırarak Marx’ın borçlarını kapattığını söylüyor. Yani günümüz parasıyla 10.000 sterlin. (s. 232) 1864 yılında Wilhelm Wolff (ki Marx Kapital’i ona ithaf edecektir) Marx’a 843

sterlin miras bırakarak öldü. Bildiğimiz gibi bu da günümüzün 84.000 sterlini anlamana geliyor. (s. 239)

Peki, Marx neden sürekli olarak parasızlıktan şikâyet ediyordu? Hunt'un cevabı basittir: "İşin aslı şuydu: Karl ve Jeny Marx zevahiri kurtarmakla, kızlarının iyi evlilik yapmalarıyla ve cemiyet-teki konumlarını korumakla -kısacası burjuva olmakla- bohem Engels'in hiç olmadığı kadar ilgiliydiler." Hunt'ın bir başka biyografi yazarından yaptığı alıntı da aynı yödedir: "... Yaşadığı zorlukların sebebi, gerçek bir yoksulluktan çok, zevahiri kurtarma arzusu ve maddi kaynaklarını iyi yönetememesiydi." (s. 200)

Bence bu konuda kesin bir yargıya varabilmek için elimizde yeterince veri yok. Hunt'un verdiği rakamlar bile çelişkili. Kaldı ki elimizde Marx ailesinin asgari harcamalarının neler olduğuna dair bir bilgi de yok. Ama burada bir "zevahiri kurtarma" eleştirisi var. "Zevahiri kurtarmak" TDK sözlüğünde; "bir işi gereği gibi değil, yapıyor de-dirtmek için, üstünkörü yapmak, görünüşü kurtarmak" olarak tanımlanıyor. Oysa Marx burada bir işi üstünkörü yapmakla değil, hadi bir deyim de ben kullanayım, ayağını yorganına göre uzatmamakla, daha açıkçası gösteriş merakıyla suçlanıyor.

ZENGİN EMEKLİ VE BORSA YATIRIMCISI

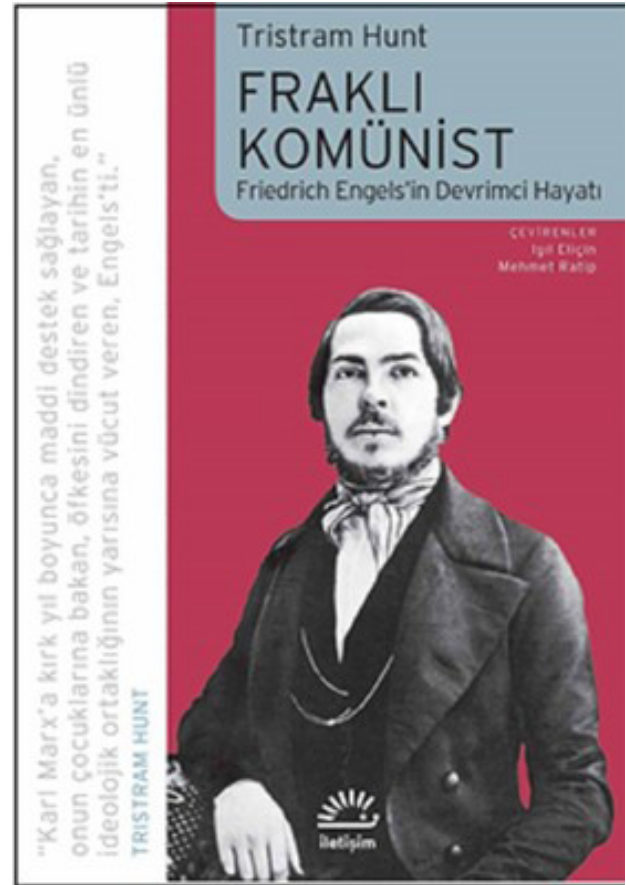
Engels 1869 yılının ortalarında Ermen & Engels'teki çalışmasının ve payının karşılığını alarak emekli oldu. 12.500 sterlin, yani günümüzün parasıyla 1 milyon 200 bin sterlin aldı. Henüz 49 yaşındaydı ve çok zengin bir emekli olmuştu. (s.242)

Şirketle ayrılık pazarlıkları yaparken Marx'ın düzenli gelirini garanti altına almak için Marx'a "her zamanki düzenli ihtiyaçlar için yıllık 350 sterlin ile idare edebilir misin?" diye sormuştu. Bu şimdiye kadar Marx'ın duyduğumuz en yüksek gelirdir. Nihayet yukarıda sayılan meslek gruplarının gelir seviyesine ulaşmış oluyor. Günümüzün parasıyla aylık 3 bin sterlin civarında bir sabit gelire kavuşması anlamına geliyor. Engels'in emekli olduktan sonra Marx'a daha fazla para verebildiği sonucunu çıkarıyoruz.

1870'li yıllar İngiltere'de şahıs işletmelerinin limited şirketlere dönüştüğü "halka arz" yıllarıydı. Engels de piyasayı yakından izliyor, tahvil ve hisse senedi alım satımını yapıyordu. (s. 268) Öldüğünde, emekli olurken elde ettiği servetini ikiye katlamıştı. Halka açık çeşitli şirketlerdeki hisse senetlerinin değeri ölüm ilamına göre 22.600 sterlin idi.

Bu, bugünün parasıyla 2,2 milyon sterlin demektir. Hunt, Marx'ın kızlarına miras olarak kalan evin değerinin de 20.378 sterlin olduğunu yazıyor. Hunt bu konuda bir açıklık getirmiyor ama eğer bu o zamanın parasıyla 20.378 sterlin ise -ki öyle olması daha akla yakın görünüyor- 2 milyon sterlin daha demektir. (s. 347)

Şunu belirtmeliyim ki Hunt'un Engels'in mali durumu ve Marx ile aralarındaki para ilişkisi konusunda yazdıkları sistematik değildir. Çok dağınık, zaman zaman da özensiz ve birbiriyle çelişir niteliktedir. Ben bu dağınık bilgileri sistematik bir hale getirmeye çalıştım. Keşke Hunt elindeki belgelerden yola çıkarak bu konuda bir makale kaleme alsaydı...

Fraklı Komünist-Friedrich Engel'in Devrimci Hayatı, Tristram Hunt, çev: Işıl Eliçin, Mehmet Ratip, İletişim Yayınları, 2018.

Frank'ın günlüğünde iki yeni sayfa

Anne Frank'ın, 28 Eylül 1942'de kaleme aldığı ünlü günlüğünde iki yeni sayfa bulundu. Frank günlüğe, "Ayıp fıkralar yazmak için kullanacağım..." notunu düştü.

Anne Frank'ın, Nazi işgali sırasında Amsterdam'da tuttuğu dünyaca ünlü günlüğünün bu zamana kadar bilinmeyen iki sayfası ortaya çıktı. Günlüğün kahverengi kâğıtlarla kaplanan 78 ve 79. sayfalarında, Anne Frank'ın cinsel eğitim ve fuhuş hakkındaki düşünceleri ile cinsel içerikli fıkralar yer alıyor.

Anne Frank, bu iki sayfayı 28 Eylül 1942'de kaleme almış. Yıllar sonra okunabilen sayfadaki fıkralardan bir şöyle:

"Alman Nazi kadın askerleri neden Hollanda'ya gelir? Askerlere döşek (şilte) olmak için."

Günlüğün 78. sayfası okunmayacak derecede karalanmış.

Anne Frank, "Bu sayfayı ayıp fıkralar yazmak için kullanacağım" diye yazmış. Diğer sayfada ise cinsellik ve fuhuşun varlığı ile ilgili düşünceleri yer alıyor. Huygens Hollanda Tarihi Enstitüsü araştırmacılarından Peter de Bruijn'e göre, bu sayfaların Anne Frank tarafından kapatıldığı neredeyse kesin. Sayfaların varlığı Anne Frank Vakfı tarafından 2001 yılında keşfedildi. Ancak bir kısmı karalanan, bir bölümü de yapılandırılmış kahverengi kâğıtlarla kapatılan günlüğün okunması mümkün olmadı.

Vakıf, üzeri kâğıt yapıştirılarak kapatılan sayfaların Huygens Hollanda Tarihi Enstitüsü'nün yardımıyla dijital fotoğraf düzenleme tekniği sayesinde okumayı başardı. Anne Frank Vakfı Müdürü Ronald Leopold, üzeri kapatılan sayfaları kamuoyuyla paylaşmayı görev bildiklerini söylüyor.

'FRANK DE PAYLAŞMAK İSTEMEZDİ'

Vakıf müdürüne göre, Anne Frank'ın günlüğünü okuyan milyonlarca insanla bu yeni sayfaların paylaşılması da bir zorunluluk. Leopold'a göre bir kısmı babası tarafından yayımlanan günlüğün bazı bölümlerini Frank'ın kendisi de başkalarıyla paylaşmak istemezdi.

Hollanda Savaş ve Soykırım Araştırmaları Enstitüsü (NIOD) Müdürü Frank van Vree'ye göre, Anne Frank'ın yazdıkları, o dönemdeki klasik fıkralar. Van Vree, "Bütün yeteneklerine rağmen o da normal bir kız çocuğu" diyor. Şu anda sadece internet ortamında yer alan iki sayfa, 2019 yılında araştırmanın tamamlanmasından sonra yayımlanacak. Almanya'da 1929 yılında doğan Yahudi kökenli Anne Frank, Nazi yönetiminin baskısı nedeniyle 1934 yılında ailesiyle birlikte Amsterdam'a taşındı. 8 yıl sonra Nazi baskısının artması üzerine Frank ailesi saklanmaya başladı. Amsterdam'ın Prinsengracht semtindeki 263 numaralı evde, kitaplıkla kapatılan bir odada uzun süre gizlenen aile Ağustos 1944'te ele geçirilerek tutuklandı.

Westerbork ve Auschwitz-Birkenau toplama kamplarına gönderilen Anne Frank, Ekim 1944'te kız kardeşi Margo ile birlikte Bergen-Belsen toplama kampına götürüldü. 1945 yılı başlarında da, büyük olasılıkla tifo yüzünden hayatını kaybetti. Frank Ailesi'nden, Nazi kamplarından sağ olarak kurtulan tek isim baba Otto oldu. Otto Frank, Amsterdam'da saklandıkları dönemde kendilerine yardım eden kişilerce ulaştırılan Anne Frank'ın günlüğünü 1947'de yayımladı. "Het Achterhuis" (Arkadaki Ev) adıyla yayımlanan günlükler, 70'ten fazla dile çevrildi, on milyonlarca baskı yaptı, birçok kez sinema ve tiyatroya uyarlandı. Amsterdam'da müze haline getirilen Frank Ailesi'nin saklandığı ev, her yıl yüzbinlerce kişi tarafından ziyaret ediliyor.

Karanlığın rengi: 'Zifir'

Emek Erez emekerez@gmail.com

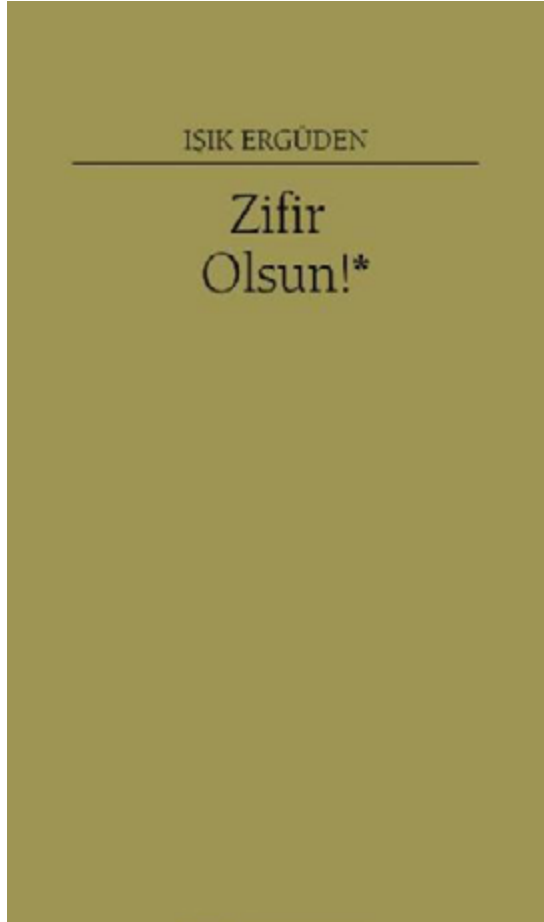
Işık Ergüden, Sel Yayıncılık etiketiyle okuyucu ile buluşan Zifir Olsun adlı kitabında yakın tarihin acı veren olaylarının bıraktığı çaresizliği, elden hiçbir şey gelmeden tanık olunan onca yaşanmışlığı, kederli hissetmek dışında yapabileceği bir şeyi kalmayan varlığın buhranını, çığırından çıkamayışlarımızı, deliremeyip “normalliğin” sınırlarından dövünmelerimizi anlatısına taşıyor. Ergüden’in metninde öfke ve yorgunluğun iç içe geçtiği bir dil ile karşılaşıyoruz. Hiçbir şey yapmamakla bir şey yapamıyor olmak duygusu kitap boyunca peşimizi bırakmıyor.

Yorulduk. Yazarlar yaza yaza yoruldu, şairler “dize dize” yoruldu, teoriler kendini imha edecek hâle geldi, cümle kurula kurula, kelime tekrar edile edile yoruldu. Böylesi bir bitkinlik duyuyoruz çoğu zaman çünkü dünyanın tanrılarına, kendini tanrı ilan etmiş liderlerine bir şeyi anlatamıyoruz, öldürmek kötüdür. Ölümü değil yaşamı savunmaktır insan olmanın gereği ama olmuyor. Kendi kendimize kuruyoruz cümleleri, sesimizi sadece kendimiz işitiyoruz. Kayboluyoruz. Bir delik olsa da utançtan içine girip orada kalsak diyoruz veya tüm cümleler bitse de sussak diye çimimizi kemiriyoruz.

ÖFKE VE YORGUNLUK

Işık Ergüden “Zifir Olsun” adlı kitabında bu ruh haliyle sesleniyor okura, yakın tarihin acı veren olaylarının bıraktığı çaresizliği, elden hiçbir şey gelmeden tanık olunan onca yaşanmışlığı, kederli hissetmek dışında yapabileceği bir şeyi kalmayan varlığın buhranını, çığırından çıkamayışlarımızı, deliremeyip “normalliğin” sınırlarından dövünmelerimizi anlatısına taşıyor. Ergüden’in metninde öfke ve yorgunluğun iç içe geçtiği bir dil ile karşılaşıyoruz. Hiçbir şey yapmamakla bir şey yapamıyor olmak duygusu kitap boyunca peşimizi bırakmıyor. Yaşadıklarımız, gördüklerimiz, metinde ölmeye son dakikaları kalan birinin kederiyle gözümüzün önünden

geçerken, fark ediyoruz dünyada yaşıyor olmanın anlamını. Unutmanın mümkünsüzlüğünde, belleğin karanlık yerinde bizi bekleyenle karşılaşırız. Yazar, bir yandan kendi belleğini bir iç dökme metniyle deşifre ederken, başka taraftan okurun belleğini gün yüzüne çıkarıyor. Anımsatıyor, tüm kırgınlıklarımızı, kırılmışlıklarımızı, parçalanmış bedenleri, gürültünün içerisinde kaybolmuş sesleri, yutkunmak zorunda kaldığımız öfkeyi, anlamı aşınmış cümleyi...

Zifir Olsun, Işık Ergüden, 61 syf, Sel Yayıncılık

ÖLÜMLE YAŞAMAK

“Heidegger’e göre ‘ölüm için varlık’ kim, Levinas’a göre ‘başkasının yüzü ne?’” sorusuyla başlıyor kitap. Heidegger’e göre Dasein ölüme doğru yaşayan, öleceğini bilerek hayatta kalan, başkasının ölümüne tanık olmak zorunda olan bir varlık durumuna işaret ediyor. Dasein’in kendi varlığını anlamlandırmak için ölüme ihtiyacı var. Çünkü “Yalnızca orada-olmayışımıza” attığımız kararlı bakış sayesinde gerçekte olduğumuz şeye erişim sağlarız.” (Bradatan, 2018: 88). Varlık başkasının ölümünü deneyimlemek zorundadır ve bu kendi varlığı için de bir sorgulama sebebidir. Çünkü tanık olduğu ölüm ona kendi ölümlülüğünü hatırlatır. İnsan bu bilinçle yaşamaya mahkûmdur. Ve bu bilince tutsak olmak bize

gidemediğimiz dünyada zorunlu bir yaşam sunar. Işık Ergüden'in kitabı aslında bu dünyada zorunlu bir varlık olmakla ilişkilendiriyor. "Yazdıkça silinen her kelimedede izi kalırken belleğin ve yaranın, sil-dikçe tekrar yazılan ne, bir türlü telaffuz edilme-yen."

Yazdığımız her şeyin anlamının buhar oluverme-si gibi bir durum bu çünkü yazmalarımız telaffuz etmeye zorlandığımız, belleğimizin yaralı ve en derin izli yerindeki kelimeye işaret ediyor ölü-me. Ve yaşam varlık için ölümle iç içe bir anlama karşılık geliyor. Bradatan, Tolstoy'un İvan İlyiç karakterine atıfla şöyle söyler, İvan İlyiç toplu-sal merdivenin basamaklarını tırmanırken haya-tı "onların" şartlarıyla mutlak bir uyum içerisine girer. İvan itaat sanatını öyle iyi yerine getirir ki -okuyacağı kitabı seçmek gibi- kişisel olması bek-lenen kararlarda dahi tercihi kendisi değil "onlar" yapar. Heidegger'in dasein'i da benzer durumda bunu yapardı: 'Sanki onlar izler ve yorumlanmış gibi edebiyat ve sanat üzerine okur, izler ve yo-rumlar yaparız'(2018: 92).

Burada "onları" otoriteler olarak düşündüğümüz-de aslında yaptığımızın da anlamsızlığı ortaya çı-kar. Kendimiz için değil onlar için yapmak. Ama şöyle bir şey de var ki duyurmak istediğimizi ba-ğırarak, onu söze dönüştürmek gibi bir kaygımız da vardır. Buradaki çelişki yaptığımız hiçbir şeyin kendimize dönememesidir. Bu birey için yıkıcı-dır. "Ölüm için varlık" olmak sadece ölmekle iliş-kili değildir bu nedenle, yaşamakla hâttâ en çok yaşamakla ilişkilidir, ölüme tanık olup, ölümü başkasının ölümüne tanık olarak deneyimleyip buna dair kurduğün cümlelerin bile "onlar"a işa-ret etmesi, kendimizle ilgili olması gerekenin bile bizimle ilgili olamamasının getirdiği insanı çare-siz bırakan bir durum. Ergüden'in yazılarındaki "yazdıkça silme" veya anlamsız hissetme durumu belki bununla ilişkili. Yani ölümün yaşamla olan ilgisiyle ve otoritelerden kurtulamamakla, sesimi-zi duyurmaya çalışırken bile onların belirleyiciliği ile karşılaşmakla ve kurtuluşu olmayan içimizde taşıdığımız ölümle.

İSİN KOKUSU, KARANLIĞIN RENGİ

Levinas'a göre 'başkasının yüzü ne?' bu soruyla devam edelim. "Levinas yüz soyuttur 'ya da daha keskin biçimde söylersek mutlaktır' dediğinde, yüzün yalnızca ifşa olma anlamının ötesinde ol-masını kast etmekle kalmaz, Ötekinin yüzünün yalnızca dünyanın ufukları içine yerleşmeksizin içkinliği rahatsız ettiğini de anlatmaya çalışır. 'Bu anlamda ötekinin yüzünde kültürel bir oya yok-tur'" (Bernasconi, 2011: 99). Ötekinin içkinliğinin

rahatsız ediciliği bizim onun karşısında kendimi-zi sorgulamamızla ilişkilidir, bu yüz bize kendi varlığımızın dışında olanı duyurur, belki de biz-de olanın onda olmamasının nedenlerini istemli olmasa da sorgularız. "Kültürel bir oya yoktur" yani kimliğinin ne olduğu önemli olmadan onun "yüzü" bize kendini gösterir. "Kendi biçiminden arınmış olan yüz, çıplaklığı içinde titrer. Yüz bir sefalettir. Yüzün çıplaklığı bir yoksunluk ve beni hedefleyen doğruluğa yakarmadır. Fakat bu ya-karma taleptir." (Levinas, 2010: 138).

Bu yüz bize kendini dayatır, kulağımızı kapatıp yok sayamayacağımız yerdedir, onun durumunda ister istemez kendimizi sorumlu tutarız çünkü o bizim yaşamımızın tümseği olur, ben de olan ar-tık onunla bölüşmem gerekendir. Ötekinin yüzü-nün sefaletini görmüşümdür. Bir seslenme vardır bana ve ben onu görmemiş gibi yapamam. Işık Er-güden aslında ötekinin yüzüyle karşılaşmayı an-latıyor metinlerinde bir bakıma ve bu karşılaşma sonrası artık kendi olamayışı, onun yaşadıklarına tanık olduğumuzda kendimizden de parça parça eksilişimizi. Tüm muhabbetlerin o koca koca te-orilerin anlamsızca konuşulduğu kalabalık masa-ların uğultusunda kaybolmuşluğu, sesin bitişini, sözün anlamsızlığını, tüm bunların ortasında sı-kışan bedeninin dünyaya savuramadığı o tekmenin bıraktığını, adlandırmakta usta insan türünün, adlandıramadığı yaşanmışlıklar karşısındaki ke-derini... "Zifir"de hissettiriyor okuru hem karan-lık anlamında hem de belki is anlamındaki zifir bu. İsin kokusu, karanlığın rengi.

Işık Ergüden'in kitabı yakın geçmişimizin belle-ğimizdeki yeri ilk günkü gibi sağlam yaşanmış-lıklarının bıraktığı çaresizliğe odaklanıyor. Yazar, belki de yaşadığımız zaman çoğumuzun hisset-tiği kederli çaresizliği taşımış anlatısına. Telaffuz edilemeyi belki yazarak ifade edebilirim çaba-sına girişmiş. Her ne kadar varlığın çilesine işaret etse de öfke ve isyanın belirgin olduğu, belli bir bi-çimde değerlendirilemeyecek metinlerden oluşu-yor kitap. Bazen bir deneme, bazen öyküye yakın, bazen de şiir. Bu anlamda farklı farklı türlerin bir arada sunulduğunu söyleyebiliriz. "Zifir Olsun" "zifir" bir metin, kitaptan dizelerle bitirelim:

"Ölüleri nereye koysak diye sordular
kimseyi rahatsız etmesek
iliştirirsek diye sordular
ilişirsek."

Bu kitap sessiz!

Çocukların kelimelerini bizim yüklediğimiz anlamlardan özgürleştirmek mümkün mü diye düşündüğümüzde, bunu mümkün kılan ve dümeni çocuğa teslim eden bir tür olarak sessiz kitaplar karşımıza çıkıyor. “Konuşsam beni sadece İngilizce bilenler anlayacak ama sessiz bir filmi herkes anlayabilir ve dünya Amerika’dan ibaret değil!” Charlie Chaplin sesli sinema yapmaması konusunda eleştirildiğinde böyle ifade etmişti kendini. Sessiz kitaplar da çocuk kitapları içinde öyle bir yere sahip. Dil bariyeri yok, okuma bilmenize ve kelimelerin sınırları içinde kalmanıza gerek yok.

Hatice Kapusuz hatchekapusuz@gmail.com

Witgenstein “dilimin sınırları dünyamın sınırlarını belirler” demişti. Dil, kelimeler ve kelimelere yüklenen anlamlar; hayatı, sınırları, mutluluğun biçimini, iyi ve kötüyü belirliyor. Eski zamanların bereketi olan yağmurun bugün afete dönüşmesi gibi. Kim derdi ki doğaya, bitkiye, her tür canlıya yaşam kaynağı olan yağmur afet olacak, sıkıntıyla anılacak. Kelimelere yüklenen anlamlar öylesine güçlü işte!

Peki ya anlamı baştan yüklü kelimeler olmasaydı?

Anlam güçlü bir ideolojik zeminden kökleniyor. Örneğin; bir zamanlar ki, o zamanlar “sabahın bir

sahibi var” denirmiş, dükkanı erken açmak, geç kapamak ayıplanırmış. O zamandan bu zamana; vakit artık nakit. Bu yetişkin dünya için böyle iken, çocuklar için anlamlar değişebilir, kelimeler farklı anlamlar edinebilir ve çocuklar yeni kelimeler üretebilir. Bunu en temel sebebi; merakları, hayal güçleri ve nedensellikleri ile yetişkin dünyadan farklı olmaları.

Çocuğun düşü, hayal gücü onu yetişkinden ayıran en temel özelliği belki de. Hatta günümüz toplumlarında düş gücü öldükçe yetişkin sıfatı ediniyor. Sıradan, sıkıcı hayatlara boyun eğmenin ilk

koşulu ise düşlerden, farklı hayat umutlarından kurtulmak. Bu yüzden modern toplumda çocuk hızlıca yetişkin hayata adapte edilmeli ve yetişkin hayat değerleri ile doldurulmalı. Çocuklar biçimlendirmenin hedefi ve nesnesi. Yetişkin dünya – sistem – ideoloji – devlet ne dersiniz deyin; çocuk edebiyatına, okul kitaplarına, boyama kitaplarına sinsice sızıyor. Boyama kitaplarında çocuğa “taşırmandan boyayınız” diye seslenirken, çocuk edebiyatında uslu durmazsan cadılar seni yer diye sesleniyor. Marşla uyumlu yürümenin, pembe bulutları kağıda dökmemenin ve sınırları dayatmanın en tatlı ve “masum” yolu çocuk ürünleri.

Elbette iyi örnekler ve alternatifler var. Çocuğa eşlik eden, çocuğu kendine ortak eden, ona sınır çizmek yerine birlikte hareket eden, sıkıcı bir didaktikliği tercih ermeyen bir yaklaşım çocuk edebiyatında elbette var. Küçük Prens ve Küçük Kara Balık gibi çocuk kitaplarının her zihinde yeni bir anlamla yıllardır elden ele dolaşması belki de bu yüzünden. Alternatifler arasında daha yakından bakılmayı hak eden bir tür olarak sessiz kitaplara daha yakından bakabiliriz.

ŞŞŞT! BU KİTABIN YAZARI SİZSİNİZ

Çocukların kelimelerini bizim yüklediğimiz anlamlardan özgürleştirmek mümkün mü diye düşündüğümüzde, bunu mümkün kılan ve dümeni çocuğa teslim eden bir tür olarak sessiz kitaplar karşımıza çıkıyor.

“Konuşursam beni sadece İngilizce bilenler anlayacak ama sessiz bir filmi herkes anlayabilir ve dünya Amerika’dan ibaret değil!” Charlie Chaplin sesli sinema yapmaması konusunda eleştirildiğinde böyle ifade etmişti kendini.

Sessiz kitaplar da çocuk kitapları içinde öyle bir yere sahip. Dil bariyeri yok, okuma bilmenize ve kelimelerin sınırları içinde kalmanıza gerek yok. Kitabın yazarı çocuk/okuyucu. Okuyucu her seferinde yeni hikayeler uydurabilir, başka kurgular yaratabilir. Karakterlere farklı kimlikler verebilir. Çocuğun dümene geçtiği ve kitap okuma sürecinde özne olarak aktif bir rol aldığı bir tür sessiz kitaplar. Çocuğun hayal gücünü, yaratıcılığını desteklemek için de oldukça iyi bir araç.

Çeviri, uyarılma ve editöryel yükü olmamasına rağmen, iki elin parmaklarını geçmiyor Türkiye’de ulaşabileceğiniz sessiz çocuk kitapları. Sınırım burada ki temel zorluk, yaygın yetişkin/ebeveyn yaklaşımının çocuğa bir şey öğretmeye odaklı olması. Oysa bilgiyi gözlemleyerek, tanık olarak, en çok da ihtiyaçlar doğrultusunda mecuren ediniyoruz. Ancak hayal gücü; kazanılan değil kaybedilen bir yetenek.

Kaybedildiğinde, kaybettirildiğinde ise yeniden kazanmak oldukça zor. İddiamızı güçlendirmek için hatırlı birinden destek alacak olursak; Einstein “hayal gücü bilgiden önemlidir” demiş. Hayal olmadan da aslında insanların bugünkü sınırları keşfetmesi mümkün olmazdı. Uzaya gitmeyi hayal etmeden, uzaya gidecek araçları yapmak, sanat eserleri üretmek mümkün olmazdı.

Sonuç olarak dümeni çocuğa bırakmak, onun hayal dünyasını zenginleştirmek için sessiz kitaplardan yararlanmak mümkün. Türkiye’de bulunan ve farklı yayınevlerinden basılan sessiz kitapların bir kısmı şöyle; Büyük Orman Avcıları – Abm Yayınevi, Şemsiye – Kuraldışı Çocuk, Dalga – Meav, Nerede Bu Fil – KidzR, Nerede Bu Deniz Yıldızı – KidzR, Korkusuz Pia’nın Orman Kitabı – Çınar, Canavar Canavar – Abm Yayınevi, Pasta Gitti – Mephisto, Ver Elini – Meav, Olamaz – Meav.

BÜYÜK ORMAN ÇOCUKLARI

Dennis Nolan tarafından resimlenen Büyük Orman Avcıları; bir kamp alanında, ateş başında Marsmallow pişiren insanların görüntüsüyle başlıyor. Orman Cüceleri/ Orman Avcıları ise bir tane marsmallow alabilmenin peşindeler. Bu amaç ise bir serüvene dönüşüyor, zira cüceler çok küçükler, planlar, hesaplar ve tehlikelerle dolu bir yol.

Nolan’ın nojtaljik renklerle çizimini yaptığı kitapta oldukça fazla karakter var. Her cüce ayrı ayrı karakterleştirilmiş, mimikler, kıyafetler oldukça detaylı çizilmiş. Yine orman avcıları karşılaştıkları tehlikeler karşılaştıkları kuşlar, kurbağalar ve karıncalar oldukça etkileyici resmedilmiş. Kelimelerin olmadığı bu kitapta her sayfada dakikalarca zaman geçirebilir, her karakter için uzun hikayeler yazılabilirsiniz.

Büyük Orman Avcıları, Dennis Nolan, Abm, Yaş: 3+

ŞEMSIYE

Kitabın yaratıcıları İgrid ve Dieter Schubert otuz yıldan uzun süredir birlikte üreten bir çift. Zaten yazar ve çizer uyumunun yakalandığı, birlikte de hayal kuran böyle çiftler çocuk kitapları dünyasında çok iyi kitaplar yaratabiliyorlar.

Şemsiye’de başrolde kırmızı bir şemsiye ve bir köpek var. Rüzgarlı bir günde şemsiyeyi eline alan köpeğin dünya turu başlıyor. Bulutların üstü, dağların zirvesi, şelaleler, şemsiyeyle oradan oraya gidiyor köpek. Bu sakın bir gezi değil. Bazen karşısına timsahlar çıkıyor bazense deli dalgalar. Şemsiye dört mevsim ve 5 kıtanın renkleri ile bezeli. İçinde çeşit çeşit hayvan ve doğal güzellik bulunuyor. Bir de her şeyi sakince izleyen bir kedi. Belki de her şey kedinin düşüdür, kim bilir.

DALGA

Güney Kore çocuk kitapları bakımından derya deniz bir ülke. Suzy Lee’de bu denizin önemli temsilcilerinden. Dalga, Lee’nin sulu boya ve kurşun kalem kullanarak oldukça yalın çizimlerle yarattığı sessiz kitap. Kitapta deniz ve bir kız çocuğunun gün boyu etkileşimini izliyorsunuz. Yan tarafta kuşlar ve deniz kabukları.

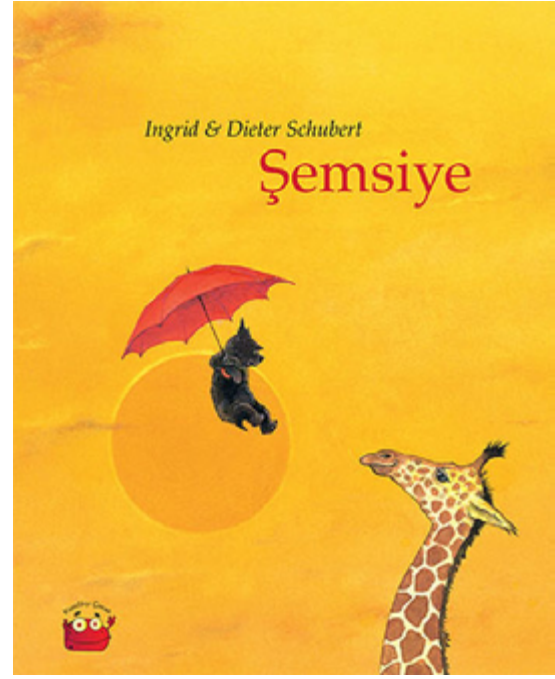
Kitapta yer alan kız çocuğunun denizle, bazen keşifkar bazen tedirgin bazen de meydan okuyan ilişkisini çocuğun mimiklerinden ve jestlerinden takip edebiliyorsunuz. Dalga, az olanla çok şeyi anlatmaya dair çok iyi bir örnek. Lee sadece mavi sulu boya kullanmış, ancak bu sizi bir deniz kenarına götürmeye yetiyor.

NEREDE BU FİL?, NEREDE BU DENİZ YILDIZI?

Barroux hem yetişkinler hem de çocuklar için çizimler yapan bir çizer. Çizimleri güçlü bir imgeye sahip olduğundan sessiz olmayan kitaplarda da kelime kalabalığı yaratmadan fazlaca şey aktarabiliyor. Mülteci konusunu işlediği Hoş Geldiniz de olduğu gibi.

Nerede Bu Fil? ve Nerede Bu Deniz Yıldızı? Kitapları çevreci kitaplar kapsamında. Çevre iyidir, çevremizi koruyalım mesajı vermeye gerek duymaksızın insan doğa ilişkisini aktarıyorlar.

Barroux bu kitaplarda saklı olanı bulma oyununu çevreci bir temayla bütünleştirmiş. İlk kitapta orman yok oldukça evler arasında kalan bir fili, ikincisinde ise balık sürülerinden, deniz kirliliği içinde kalan bir deniz yıldızının bulmaya çalışıyoruz. Bu çarpıcılığına rağmen iki kitap da olumsuz bir gerçeklik görüntüsü ile bitmiyor.

Şemsiye, İgrid&Dieter Schubert, Kuraldışı Çocuk, Yaş: 3+

Dalga, Suzy Lee, Meav Yayınları, yaş:3+

Nerede Bu Denizyıldızı?, Nerede Bu Fil?, Barroux, KidzR, Yaş: 3+

İşçilerin tekerrür eden hikâyesi!

“Hiç iş cinayeti olmasa, biz de Almanak hazırlamasak” temennisiyle çalışmayı hazırlayan Adalet Arayana Destek Grubu, her sene olduğu gibi bu sene de iş cinayetlerinde hayatını kaybeden işçilerin sayısının azalmadığını ve var olan iş güvenliği ve sağlığı konularında bir ilerleme yaşanmadığının altını çiziyor. Bu yıl en az 1947 işçi hayatını kaybetti. “En az” deniliyor çünkü kayıtlı olmayan pek çok işçi de patronlar tarafından çalıştırılıyor ve çoğu zaman ölümlerden kimsenin haberi bile olmuyor.

Soner Sert soner_sert17@hotmail.com

Geçtiğimiz günlerde Bir Umut Yayıncılık tarafından hazırlanan İş Cinayetleri Almanığı 2017 isimli çalışma, önceki senelerde olduğu gibi iş cinayetine kurban giden işçilerin kaydını tutmaya, iş cinayetlerinin kapitalist sistem ile arasında organik ilişkiye ve artık periyodikleşen katliamların ve cinayetlerin varoluşuna odaklanmaya devam ediyor.

Adalet Arayana Destek Grubu'nun hazırladığı bu çalışma 2012 yılından beri çıkıyor. Belleğin önüne odaklanan grup, hazırladığı bu çalışma ile tek bir iş koluna odaklanmayıp, işçi ölümlerinin hangi meslek kollarına ayrıldıklarını anlatırken,

yaşanan ölümlerin sistemle olan ilişkisine değiniyor ve her koşulda tek bir şeyin altını çiziyor: Önlemler alınır ise iş cinayetleri sonlanabilir.

2017 yılında yaşanan cinayetleri derleyen, bu cinayetlerin hukuki durumuna değinen, meslek hastalıklarına, mülteci ve göçmen işçilerin yaşamına odaklanan çalışma, konuya emek-sermaye meselesinin tam karnından vuruyor. Çocuk işçiliği sorunu ise, Almanığın konu edindiği bir diğer çalışma... Kaldı ki bu sene en az 51 çocuk işçi hayatını kaybetti.

POLİTİK CİNAYETLER!

“Çevirme yapıyorum, solüsyon sürüyorum. Sabah sekizde dükkânda oluyorum, akşam sekize kadar çalışıyorum. Uyumayı özledim. Türkiye’de okula gidemedim, isterdim, ama kardeşlerim okula gidebilsin diye çalışıyorum. 220 lira haftalık alıyorum. En azından 250 olursa güzel olur. Ayakkabıcıların içi çocuk dolu... Altı-yedi yaşında çocuklar var” diyor 14 yaşındaki Suriyeli saya işçisi Muhammed.

Neo-liberal politikaların üretim sırasında yalnızca ama yalnızca kâra odaklandığı, işçi sağlığı ve güvenliğinin devlet tarafından kontrole tabii olmayıp, “Allah’a emanet” edildiği ülkemizde, ölümlerin politik birer cinayet anlamı taşıdığını söylemek mümkün. Bununla ilgili en nesnel gerçeği, yıllar önce bir tartışma programına katılan patronlardan biri dolaylı da olsa itiraf etmişti. Konu edinen programda bu patron, her zaman için en az yüzde beş ya da altı oranında işsizliğin sabit kalması gerektiğinin altını çizirken, olası sorunlarda –sorun derken ölümleri, hak aramak için işçilerin iş bırakmasını ve kazaları kast ediyordu- bu kitleye ihtiyaç duyduklarını söylüyordu. Sürekli üretim için işsizlik şarttı ve mühim olan bu üretimin stabil olmasıydı! Arda kalanları düşünmeye çok da gerek yoktu!

“Hiç iş cinayeti olmasa, biz de Almanak hazırlamasak” temennisiyle bu çalışmayı hazırlayan Adalet Arayana Destek Grubu, her sene olduğu gibi bu sene de iş cinayetlerinde hayatını kaybeden işçilerin sayısının azalmadığını ve var olan iş güvenliği ve sağlığı konularında bir ilerleme yaşanmadığının altını çiziyor. Bu yıl en az 1947 işçi hayatını kaybetti. “En az” deniliyor çünkü kayıtlı olmayan pek çok işçi de patronlar tarafından çalıştırılıyor ve çoğu zaman ölümlerden kimsenin haberi bile olmuyor.

Marx ve Engels, Komünist Manifesto’da, “Her toplumun günümüze kadarki tarihi, sınıf savaşlarının tarihidir” derken bu noktanın altını kalınca çiziyordu. Yukarıda bahsi geçen sayı, önceki senelerle beraber düşünüldüğünde ne eksik ne fazla... Artık iş cinayetleri süreklileşti ve patronlar, işçilerin emeğini ve alın terini değil, kanını istiyor. İktidara gelen burjuvazi, demokrasi ve hukuk kavramlarını araçsallaştırıp içlerini boşaltırken, işçilere yalnızca ölene kadar

çalışmak ve ağıtları sessizce yakmak düşünüyor. Patronlar, işçileri öldürürken, açılan davalarda hukuk sistemi adeta işçilerle alay ediyor, dengelelerini kaybederek düştüklerini söylüyor ve çoğu zaman hatalı oldukları için öldüklerine karar verip, hayatını kaybeden işçiyi ölümünden sorumlu tutuyor. Kaldı ki benzeri bir durum, makineye sıkışan uzuvlar, maden göçüğünde kalıp ölen işçiler için de söz konusu... Hukuk sistemine göre işçi, yeteri kadar dikkatli olursa ölmez, yaralanmaz!

Manifesto’ya dönüp, “ihtiyarlara” atıfta bulunduğumuzda ise, karşımıza şu çıkıyor: Günümüz Türkiye’sinde işçiler savaşıyor ancak iktidarı ele geçirmek için değil, hayatta kalmak için. Ve hukuk, evet burjuvazinin emrindeki hukuk, adaleti sağlamaktan öte, işçilerin aptal olduğu için öldüğü kararına varıyor.

72 haftadır her Pazar günü Galatasaray Meydanı’nda Vicdan ve Adalet Nöbeti tutan Adalet Arayan İşçi Aileleri hesap sormaya devam ediyor. www.iscinayetleriniunutma.org platformunun sözcülüğünü yürüttüğü grup, Almanagi şu sözlerle açıyor: Anlatılan işçilerin tekrerr eden hikâyesidir.

İş Cinayetleri Almanagi 2017, Kolektif, 464 syf., 1 Umud Yayınları, 2018.

Eyüp Tosun: Kör Islık'ta bariz aforizma yok!

Eyüp Tosun'la ilk kitabı Kör Islık üzerine konuştuk. Tosun, “ ‘Aforizma’ dediğimiz şeye öncelikle dikkat etmemiz gerekiyor. Sözle nasıl anlatılır bilmiyorum ama bunun içsel yani duyuşsal olarak aslında ince bir ayrımı var. Bunu ayırt edebilen okur için ne âlâ, diğerleri için yapacak bir şeyim yok. Metnin genelini okumayıp sadece birkaç cümleye bakarak beni “aforizma” yazarı ilan edecek okur, varsın okumasın, ona kendimi ifade etmeye çabalayamam. Benim için şu net, çünkü çabaladım, güvendiğim insanlara okuttum, Kör Islık'ta bariz aforizma kasan cümle yoktur!” dedi.

Tuğçe Özbiçer tozbicer@gazeteduvar.com.tr

Eyüp Tosun'un ilk kitabı Kör Islık Tefrika Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluştu. Öykülem dergisi yayın kurulunda da yer alan Tosun, öykü okurlarının yakından tanıdığı bir isim. Son dönemde öykü kitaplarının artışına ve birçoğunu sıkılarak okuduğuna değinen Tosun'la,

'ötekilik' kavramını, köke dönüş meselesini ve 2000'li yılların öykücülüğünü konuştuk. Yazar Tosun, “Öykü üzerine kafa yoran ve dergici olarak hep düşündüğüm, yapmak istediğim şeylerden biri aslında, yani öykünün son yirmi, yirmi beş yılına çalışmak, değerlendirme yapmak. Ama

birincisi üretim çok fazla ve neredeyse ortak bir değerlendirme yapmak imkânsız. Öne çıkan yazar/kitapları saymazsak aslında 2000’li yıllar öykücülüğünün temel problemi okumamak, övgüyle bahsettiği isimleri dâhi okumamak! Bir başka temel problemi ise ne yapacağını bilememek.

Yani sadece anlatmak, kalıcı olmak isteyen bir öykü yazarı için başarı değildir. Bulunduğu çağa ve atıyorum otuz yıl sonrasına ne katacak? Bunu düşünen çok az yazar var. Bunu öykülerden anlıyoruz zaten. Her şeyi bir kenara bırakırsak şahane kitap/yazarlar da sundu bize bu seneler. Hatta 2000’li öykü yazarları, tıpkı 50 Kuşağı ya da onlardan önce yaşamış bazı öykücüler gibi genç adaylara örnek olmaya, hatta hafiften “usta” olmaya bile adım attılar. Demek ki nitelik artıyor, belirli bir istikrar ve başarı var. Aşırı çok üretimin olduğu yerde iyi metin kendini her halükarda belli ediyor, edecektir de!” dedi.

Kayıpları, korkuları, zaafıları, yalnızlıkları ile birçok farklı karakter ve mekan üzerinden anlatıyorsunuz öykülerinizi “Kör Işık”ta. Yazmaya nasıl karar verdiniz? “Benden çıksın!” düşüncesi sizi sıkıştırdı mı?

Yazmaya karar vermek nasıl oluyor bilmiyorum. Anlatmak gerekti, anlattım, anlatmaya çabalıyorum da. “Benden çıksın!” meselesine gelince hem evet hem de hayır. Hayır, çünkü; böyle bir düşünce bana ve öykülere büyük zarar verirdi. Çokça öykü kitabı çıkıyor, belki de dünya rekoru bizde, çoğunu da sıkılarak okuyorum. Haliyle metinlerimin öncelikle benim içime sinmesi gerekiyordu, bu çok zaman aldı. Belki de gereğinden fazla. Ama olsun, acelem yoktu. Evet, oynaya oynaya, düşünme düşünme metinlerden sıkılır oldum. Kendi öyküme yabancılaşmaya başlamıştım artık. İçinden çıkmadığım, eksik ve kusur gördüğüm yerler vardı, elimden gelenin bu olduğuna karar verdikten sonra, evet benden çıksın artık düşüncesi işe yaradı ve çıktı!

‘DÜNYA ÖTEKİLEŞTİRME DÜNYASI’

Biraz Hüzünlenir Misiniz, Lütfen? öyküsü üzerinden öteki kavramına dair bakışınızı anlatır mısınız?

Neresinden ele alayım bilemedim ki. Dünya, “ötekileştirme” dünyası. En ufağından en büyü-

ğüne lanet olsun. Şimdi başlarsak sonu gelmez bu muhabbetin, kısaca şunu söyleyebilirim. Yine insanın insana ettiği bir şey. İş neticede vicdana dayanıyor. Azıcık vicdanı olan insanın karşıdaki ni mahcup hissettirmesi imkânsız. Dünyanın her yerinde vicdan sızlaması azaldıkça, ötekileştirme de o kadar artıyor. Vicdanla bakıyorum, bakmaya çalışıyorum her şeye, o yüzden de dil, din, ırk, cinsiyet, memleket, yaş, sosyal mevki, meslek vs. ayırt etmeksizin gözlüyorum ve değerlendiriyorum meseleleri. Bize lazım olan şey sakın olmak, vicdanlı olmak ve önce kendimizle olan meselelerimizi halletmek. Çünkü insan, kendisiyle savaşı bitmediği için hep karşı tarafa saldırı hâlinde!

Son yıllarda, İletişim Yayınları'nın başını çektiği, tabir-i caizse "Ankara Edebiyatı" günümüz öykücülüğünde önemli bir atmosfer oluşturuyor. Sizin için Ankara'nın önemi nedir? Ankara'da büyümüş bir yazar olarak, "Kör Islık" bir köke dönüş imgesi diyebilir miyiz? Yazar topluma karşı sorumlu mudur? Eğer öyleyse, siz bu sorumluluğa hangi açıdan bakıyorsunuz?

Ankara benim çocukluğum, memleketim ve annem. Dolayısıyla tabii ki bir köke dönüş hatta aslında o kök/lerden hiç kopmama hâli de diyebiliriz Kör Islık için. Şimdi şimdi sanki aklımın erdiği günden itibaren olan yılları tekrar anımsıyor gibiyim. İstanbul'da, herhangi bir yerinde, çok eskiye dair yüzler/hatıralar beliriyor zihnimde. Sanki Kadıköy, Üsküdar değil de Mamak, Ulus oluyor çevrem. Yaşananları aklımda tutmak, onları yazmak, o an için hiç ihtimal dâhilinde olmasa bile sonrasında elimden tutuyor, kendini bir şekilde yazdırıyor. Aklımda tutmak, onları yazmak hiç ihtimalde olmasa bile elimden tutuyor tüm yaşananlar. Böylece belki de kök dediğimiz şey de buluyor bizi. Onun da bizden istediği, hesaplaşmak istediği şeyler var. Yazar topluma karşı hem sorumludur hem de değildir. Ben sorumlu olmadığımı düşünüyorum.

Çünkü toplum gözünden, onların istediği gibi bakmam dünyaya. Son derece tekil, yabani veencil olmam gerekiyor. Sessizliğin şiddetini ne kadar artırabilirsem o kadar toplumu anlayabiliyor, yaşadığım/yaşamadığım âna dair saptamalar kotarabiliyorum. O yüzden son tahlilde bir metnin, bir yazarın "somut" kıymetini toplum belirliyor. Yani onlar bizlere şahıs olarak değil yazın olarak bakıyorlar, olması gereken de budur. "Soyut" olarak bakarsak hiçbir şey ve hiç kimse umurumda değil, benim kendimle savaşım bitmemişken, toplumun sorumluluğunu alamam!

'GELENEKTEN ASLA KOPAMAM'

"Metruk Şifa", "Münir Bey" öykülerinizde yeni bir biçim deniyorsunuz. Sizce gelenek ile günümüz anlatıcılığı arasında nasıl bir ilişki var?

Biçimsel olarak bir şeyler deneme gayreti içinde olsam da gelenekten asla kopmam. Çünkü ben her şeyden önce "hikâye" anlatıcısı olma gayretindeyim. Aslolan mesele benim için hikâye. Ama gelenekten kopup günümüz ya da modern anlatıyı yakaladığım / yakalamak istediğim noktada da biçimdeki ataklarım belirleyici oluyor/olacak. Her yazarın bu iki meseleye bakışı elbette farklı olacaktır. Benin için özetle bu şekilde.

'BELGESELGİ DEĞİLİM'

"Islık hatırlamaya çabalamaktır çünkü!" diyorsunuz. "Kör Islık" kaleme alınırken, hatıralar kurguyu nasıl etkiledi?

Belgeselci değilim. İlk öykü kitabımda elbette otobiyografik olan, belki de çoğu değil, unsurlar vardır. Ben geçmişe dair ne yaşıyorsam, onları hatırlarken oluşan çatıya dair notlar aldıktan sonra, hatırladığım her şeyi unutarak yeniden kurguluyorum hikâyeyi. Çünkü yaşanılanı, geçmişi olduğu gibi yazarsam; anneannemden, eniştemden ve her şeyime şahit olmuş komşumdan bir farkım olmayacak. Dolayısıyla ne kadar hatırlıyorsam o kadar da unuttuyorum, unuttuğum çoğaldıkça onları tekrar hatırlamaya çabalamak, kurgulamak, beni öykücü yapıyor.

'DERGİCİLİK, SAKİN OLMAYI ÖĞRETTİ'

İlk kitabınızın yanı sıra, uzun zamandır dergici olarak da üretiyorsunuz. Dergicilik, öykücülüğünüze ne kattı?

Sakin olmayı, yazmanın aslında bir maharet olmadığını, seri üretmenin öykücülüğüme çok da bir fayda sağlamadığını kattı bana dergicilik. Daha fazla olumsuz şeyler sayarım ama olumlu anlamda bir şey gelmedi aklıma. Çünkü gerçekten hemen "ben oldum" havasına giriyoruz, hemen öykümüz yayınlansın, kitabım çıksın istiyoruz. Çok okumalı, çok dergi takip etmeliyiz. İçimizde yetenek varsa mutlaka bir şeyler olacaktır. Acele ederek iyi öykücü olunmaz, aksine durarak, bek-

leyerek, yavaş yavaş olunur. Öykü telaşın değil, sakinliğin türüdür.

Bir süredir tartışılan “2000’li yıllar öykücülüğü”nü hem yazar hem de dergici olarak nasıl değerlendirirsiniz?

Bu konu hakkında çok güzel değerlendirmeler yapıldı, yapılacaktır da. İyi de oldu. Özellikle son yirmi yıl çok dağınık bir halde. Akademisyenlerimiz Tanpınar ve Atay’la uğraşmaya ara verip keşke öyküde 50 Kuşağı sonrasını günümüze kadar inceleyip güzelce analiz etseler. Belki oradan yeni adlandırmalar ve tespitler çıkar. Öykü üzerine kafa yoran ve dergici olarak hep düşündüğüm, yapmak istediğim şeylerden biri aslında, yani öykünün son yirmi, yirmi beş yılına çalışmak, değerlendirme yapmak. Ama birincisi üretim çok fazla ve neredeyse ortak bir değerlendirme yapmak imkânsız. Öne çıkan yazar/kitapları saymazsak aslında 2000’li yıllar öykücülüğünün temel problemi okumamak, övgüyle bahsettiği isimleri dâhi okumamak!

Bir başka temel problemi ise ne yapacağını bilememek. Yani sadece anlatmak, kalıcı olmak isteyen bir öykü yazarı için başarı değildir. Bulunduğu çağa ve atıyorum otuz yıl sonrasına ne katacak? Bunu düşünen çok az yazar var. Bunu öykülerden anlıyoruz zaten. Her şeyi bir kenara bırakırsak şahane kitap/yazalar da sundu bize bu seneler. Hatta 2000’li öykü yazarları, tıpkı 50 Kuşağı ya da onlardan önce yaşamış bazı öykücüler gibi genç adaylara örnek olmaya, hatta hafiften “usta” olmaya bile adım attılar. Demek ki nitelik artıyor, belirli bir istikrar ve başarı var. Aşırı çok üretimin olduğu yerde iyi metin kendini her halükarda belli ediyor, edecektir de!

‘AFORİZMA YAZARI’ İLAN EDECEK OKUR VARSIN OKUMASIN’

Son zamanlarda eleştirilen bir diğer nokta ise aforizma içeren cümleler. Kısalıkları kaleme alırken, bu tarz bir eleştirinin gelmesinden çekindiniz mi? Kısa öykünün sizdeki anlamı nedir?

Çekinmedim, ama ezbere bu eleştiriye maruz kalacağımın da farkındaydım. “Aforizma” dediğimiz şeye öncelikle dikkat etmemiz gerekiyor. Sözle nasıl anlatılır bilmiyorum ama bunun içsel yani duyuşsal olarak aslında ince bir ayrımı var. Bunu ayırt edebilen okur için ne âlâ, diğerleri için yapacak bir şeyim yok. Metnin genelini okuma-

yıp sadece birkaç cümleye bakarak beni “aforizma” yazarı ilan edecek okur, varsın okumasın, ona kendimi ifade etmeye çabalayamam. Benim için şu net, çünkü çabaladım, güvendiğim insanlara okuttum, Kör Islık’ta bariz aforizma kasan cümle yoktur!

“Hiçbir Şeyin Hiçbir Şeyi” adlı öykünüzde, askerlik kurumunun kutsallığını, bundan daha büyük bir şeyle, insanlığın iğrençliği ile paramparça ediyorsunuz. Sizce, edebiyat, politik yönden “hiçbir şeyin hiçbir şeyi” olarak konumlandırılan insanların nasıl sesi olur?

Cesur olarak. Çıplaklaşarak. Hırs yapmayarak. Sakin olarak. Yazarın gücü kelimeler, onlar da hafiften bir riya sezse kaçır giderler, olay bu kadar basit.

Kör Islık, Eyüp Tosun, 128 syf., Tefrika Yayınları, 2018.

ETKİNLİK

RUBATO

25 Mayıs 2018 Cuma

Saat: 21:00

IF Performance Hall
Ataşehir

İstanbul

FİLARMONİCA DELLA SCALA & DANIİL TRİFONOV

27 Mayıs 2018 Pazar

Saat: 20:00

Lütfi Kırdar Auditorium
İstanbul

JOSEPH K.

30 Mayıs 2018 Çarşamba

Saat: 20:30

Zorlu Performans Sanat-
ları Merkezi

İstanbul

GÜROL AĞIRBAŞ - BAS ŞARKILARI

08 Haziran 2018 Cuma

Saat: 22:30

Moda Kayıkhanesi
İstanbul

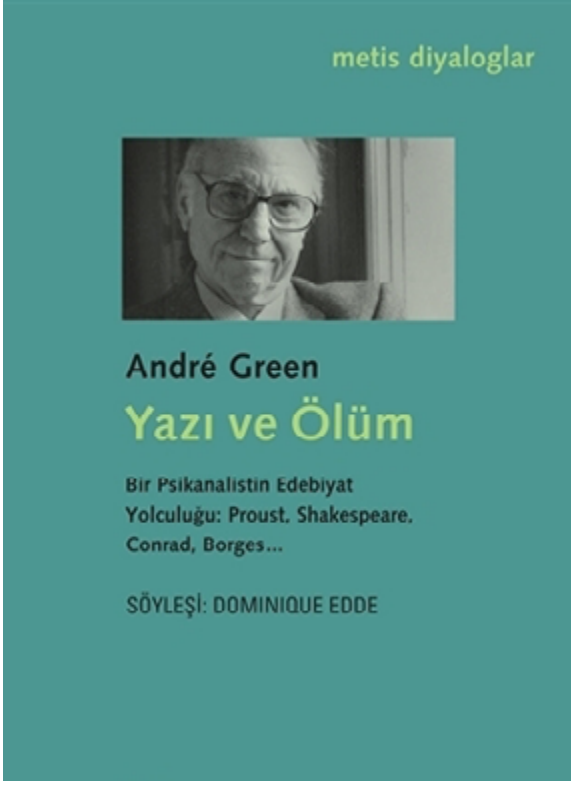
EDEBİYAT

- 1. Leyla ile Mecnun**
Burak Aksak, Küsurat Yayınları
- 2. Kırlangıç Çılgılığı**
Ahmet Ümit, Everest Yayınları
- 3. Olağanüstü Bir Gece**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 4. Sanma ki Yalnızsın**
Elif Şafak, Doğan Kitap
- 5. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 6. Fahrenheit 451**
Ray Bradbury, İthaki
- 7. Satranç**
Stefan Zweig, İş Kültür
- 8. Üç Kız Kardeş**
İclal Aydın, Artemis Yayınları
- 9. 1984**
George Orwell, Can Yayınları
- 10. Bir Çöküşün Öyküsü**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları

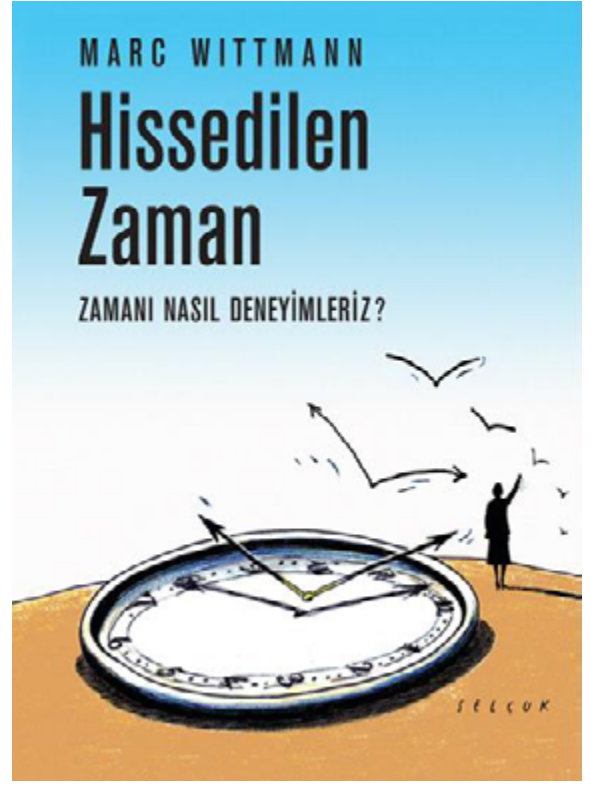
EDEBİYAT DIŞI

- 1. Gazi Mustafa Kemal Atatürk**
İlber Ortaylı, Kronik Kitap
- 2. Japonların Uzun ve Mutlu Yaşam Sırrı**
Hector Garcia, Francesc Miralles, İndigo
- 3. Kafaya Takmama Sanatı**
Mark Manson, Butik
- 4. Saklı Seçilmişler**
Soner Yalçın, Kırmızı Kedi Yayınları
- 5. Dua Kader Değiştirir**
Ethem Emin Nemutlu, Olimpos
- 6. El Vedud**
Tuğçe Işınsu, Feniks Kitap
- 7. Değişim Sürecinde Türkiye**
Mahfi Eğilmez, Remzi Kitabevi
- 8. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Güç Odaklarının Mücadelesi**
İlker Başbuğ, Kırmızı Kedi Yayınları
- 9. Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens**
Yuval Noah Harari, Kolektif
- 10. İyiliğin Hareket Hali**
Metin Hara, Destek Yayınları

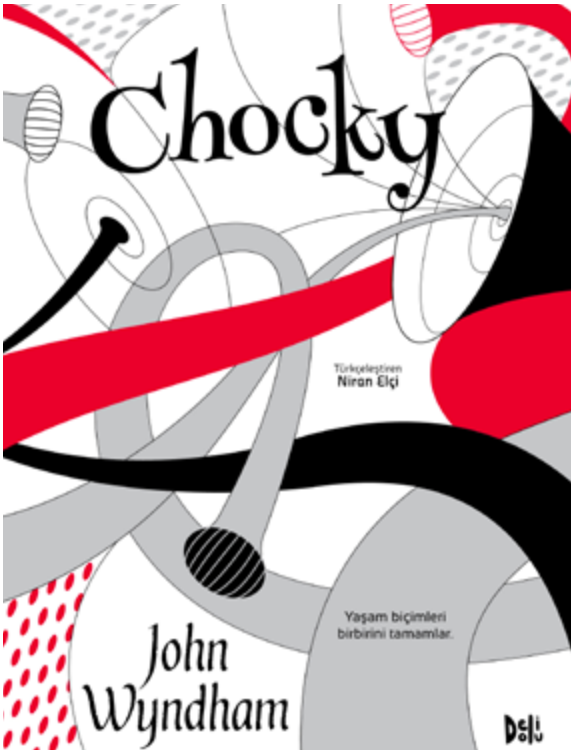
Yazı ve Ölüm

André Green, Metis Yayınları

Hissedilen Zaman

Marc Wittmann, Metis Yayınları

Chocky

John Wyndham, Deli Dolu

Yazma Dersleri

Ferda İzbudak Akıncı, Deli Dolu

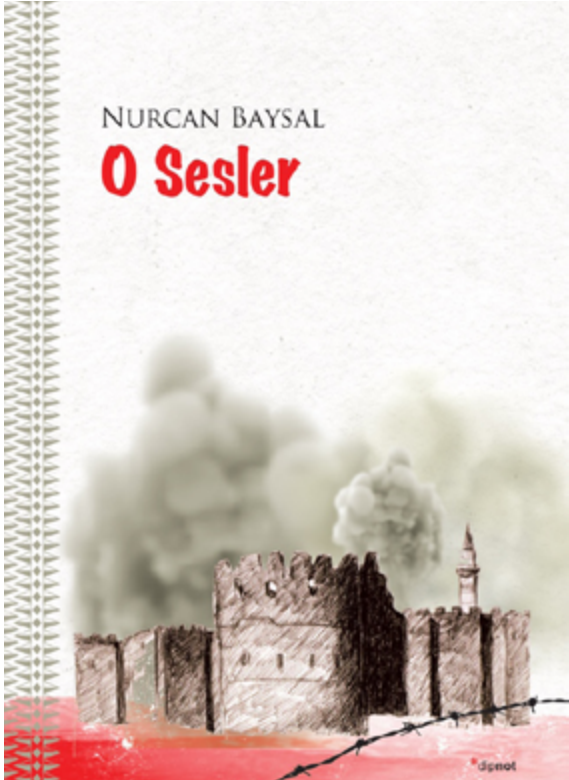
Rüzgârın Şarkısını Dinle

Haruki Murakami, Doğan Kitap

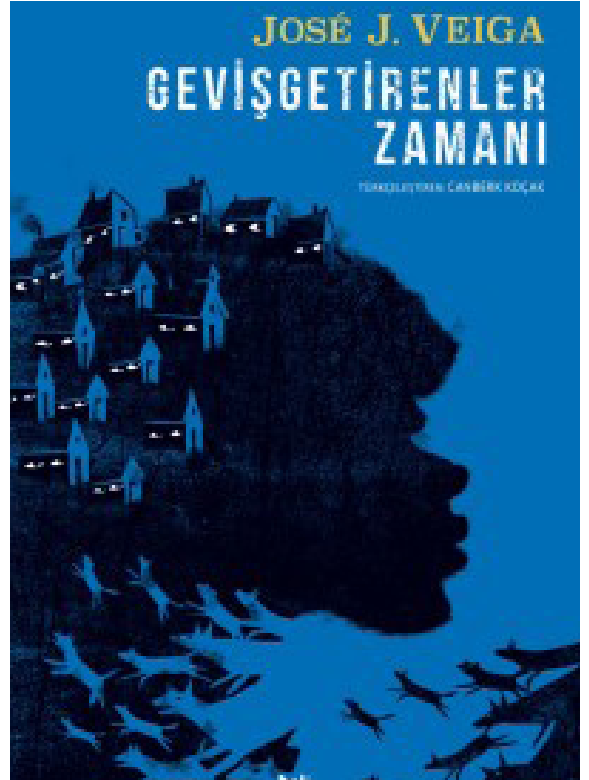
Aramızdaki Kadın

G.Hendricks, S.Pekkanen, Doğan Kitap

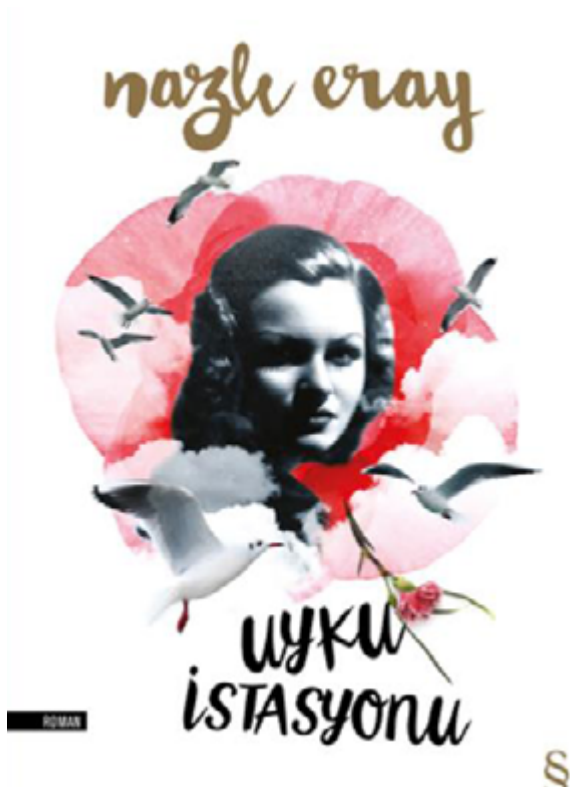
O Sesler

Nurcan Baysal, Dipnot

Gevişgetirenler Zamanı

José J. Veiga, Deli Dolu

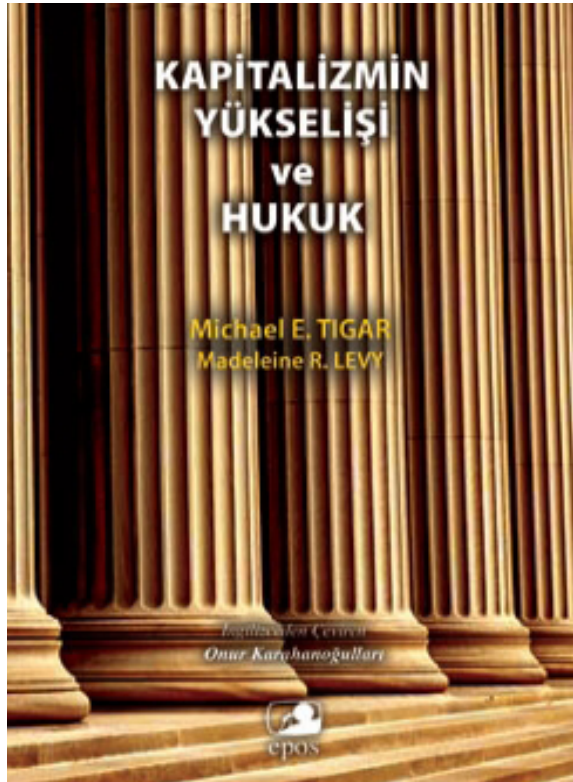
Uyku İstasyonu

Nazlı Eray, Everest Yayınları

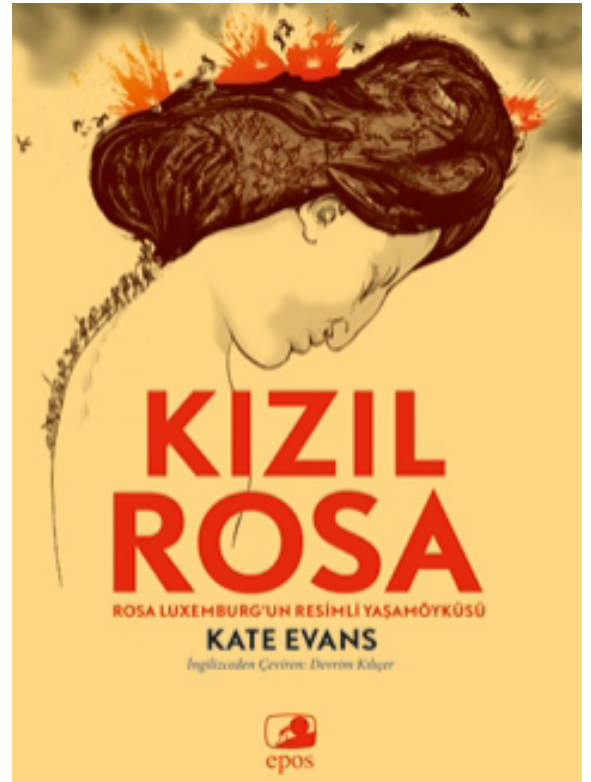
Kutu - Karanlık Oda hikâyeleri

Günter Grass, Everest Yayınları

Kapitalizmin Yükselişi ve Hukuk

M. E. Tigar, M. R. Levy, Epos

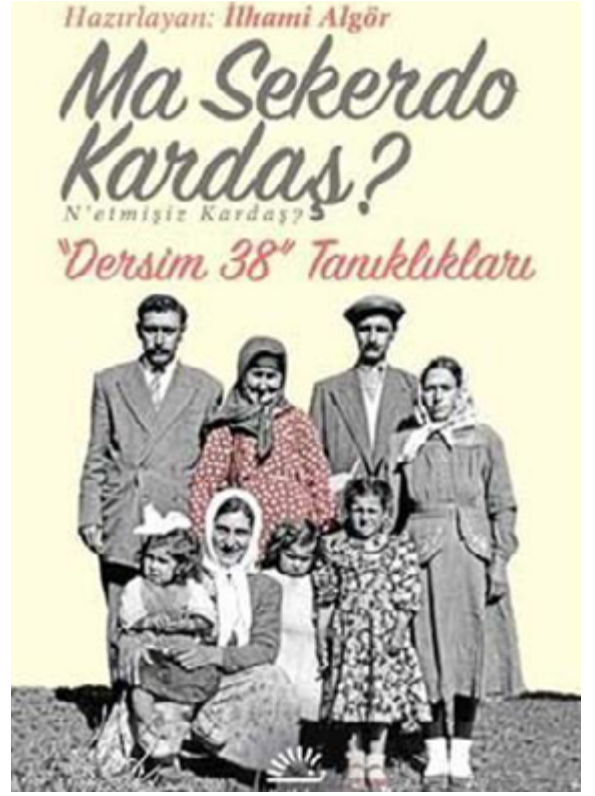
Kızıl Rosa

Kate Evans, Epos

Suriye - Bir İç Savaşın Anatomisi

Baczko, Dorronsoro, Quesnay, İletişim

Ma Sekerdı Kardaş?

İlhami Algör, İletişim

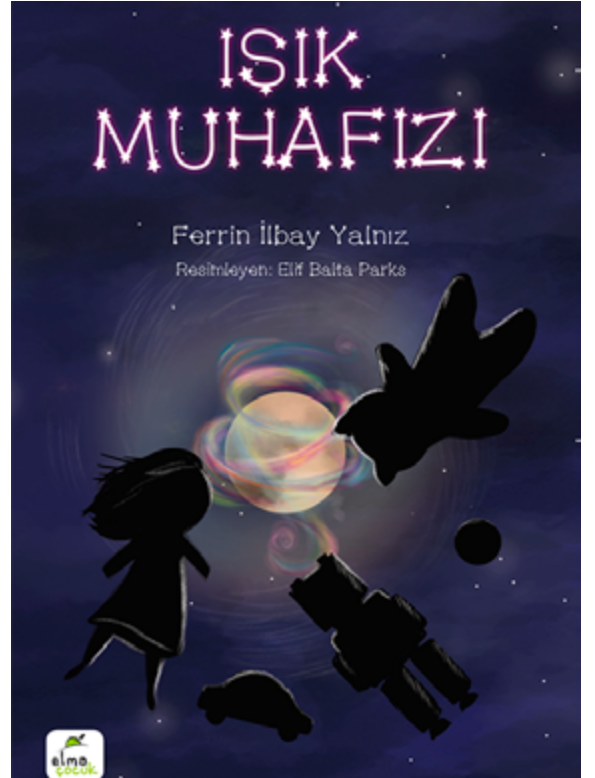
Castello Calvin'e Karşı

ÇEVİRENLER
MUSTAFA TOPAL - KIVANÇ KOÇAK
ONSÖZ
KIVANÇ KOÇAK

Castello Calvin'e Karşı

Stefan Zweig, İletişim

Işık Muhafızı

Ferrin İlbay Yalnız, Elma Yayınevi

gazete duva**R.** ‘dan oku

4

[Pınar Selek’ten yeni roman: ‘Beni kendi ülkemde yabancı ettiniz’](#)

14

[Nazilerin sıradan kötülüğü!](#)

20

[Orhan Kemal Roman Armağanı Seray Şahiner’e verildi](#)

21

[Elele Özgürlüğe: TKP’nin mührünü kazımak...](#)

29

[Frank’ın günlüğünde iki yeni sayfa](#)

30

[Karanlığın rengi: ‘Zifır’](#)

33

[Bu kitap sessiz!](#)

36

[İşçilerin tekerrür eden hikâyesi!](#)

44

[Yeni Çıkanlar](#)

